

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ**

ННІ неперервної освіти і туризму

ПОГОДЖЕНО
Директор
ННІ неперервної освіти і туризму

_____ Гриценко І.С.
«_____» _____ 2025 р.

ДОПУСКАЄТЬСЯ ДО ЗАХИСТУ

**В.о. завідувача кафедри
публічного управління,
менеджменту інноваційної
діяльності та дорадництва**

_____ Приліпко С.М.
«_____» _____ 2025 р.

БАКАЛАВРСЬКА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему: ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ
ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ М. ЧЕРНІГОВА В УМОВАХ
ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

Спеціальність 281 «Публічне управління та адміністрування»

Освітня програма «Публічне управління та адміністрування»

Орієнтація освітньої програми освітньо-професійна

Гарант освітньої програми

д. держ. упр., доцент

(підпис)

Олійник В. В.

Гарант освітньої програми

д. держ. упр., доцент

(підпис)

Москвічова О.С

Виконав(ла)

(підпис)

Степанова В.В

КИЇВ – 2025

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ**

ННІ неперервної освіти і туризму

ЗАТВЕРДЖУЮ

В.о. завідувача кафедри публічного
управління, менеджменту інноваційної
діяльності та дорадництва
д. держ. упр., доцент _____ С. Приліпко
« _____ » _____ 2025 р.

**ЗАВДАННЯ
ДО ВИКОНАННЯ БАКАЛАВРСЬКОЇ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ
СТУДЕНТУ**

Степановій Валерії Вадимівні

Спеціальність **281 «Публічне управління та адміністрування»**

(шифр і назва)

Освітня програма **«Публічне управління та адміністрування»**

Орієнтація освітньої програми освітньо-професійна

Тема бакалаврської кваліфікаційної роботи: **ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ
СТАЛОГО РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ М. ЧЕРНІГОВА В
УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ**

Затверджена наказом ректора НУБіП України від 23 грудня 2024 р. №2295 «С»

Термін подання завершеної роботи на кафедру до: 20.05.2025 р.

Вихідні дані до бакалаврської кваліфікаційної роботи: нормативно-правові акти, наукові доробки вітчизняних та зарубіжних учених щодо формування стратегії сталого розвитку територіальної громади м. Чернігова в умовах децентралізації

Перелік питань, що підлягають дослідженню:

1. Визначити основні поняття та принципи сталого розвитку територіальних громад.
2. Дослідити особливості децентралізації в Україні та її вплив на розвиток територіальних громад.
3. Дослідити нормативно-правове забезпечення стратегічного розвитку територіальних громад в Україні.
4. Провести загальну характеристику та поточний стан розвитку територіальної громади м. Чернігова.

5. Дослідити соціально-економічний аналіз територіальної громади м. Чернігова.
6. Провести оцінку ресурсного потенціалу громади.
7. Визначити стратегічні пріоритети сталого розвитку територіальної громади м. Чернігова.
8. Дослідити механізми та інструменти реалізації стратегії сталого розвитку в умовах децентралізації.
9. Дослідити очікувані результати та система моніторингу реалізації стратегії.

Дата видачі завдання: “25” грудня 2024 р.

**Керівник бакалаврської
кваліфікаційної роботи
к.е.н., доцент**

Олена МОСКВІЧОВА

**Завдання прийняла до
виконання**

(підпис)

Валерія СТЕПАНОВА

РЕФЕРАТ

Степанова В.В. «формування стратегії сталого розвитку територіальної громади м. Чернігова в умовах децентралізації» **бакалавр. робота : спец. 281 «Публічне управління та адміністрування» /** Валерія Вадимівна Степанова; НУБіП України; кафедра публічного управління, менеджменту інноваційної діяльності та дорадництва; керівник Москвічова О.С., к.е.н., доцент. Київ, 2025. 78 с.

Анотація. Метою дослідження є розробка стратегії сталого розвитку територіальної громади міста Чернігова в умовах децентралізації, з урахуванням нових викликів та можливостей, що виникають внаслідок реформування місцевого самоврядування.

Об'єктом дослідження є територіальна громада міста Чернігова, а предметом – процес формування стратегії сталого розвитку в умовах децентралізації.

Предмет дослідження: методи, інструменти та нормативно-правові засади стратегічного планування сталого розвитку на місцевому рівні.

У першому розділі розкрито теоретичні основи сталого розвитку територіальних громад, зокрема поняття, цілі, принципи та взаємозв'язок із процесами децентралізації в Україні. Також здійснено огляд законодавчих документів, що регулюють стратегічне планування на місцевому рівні.

Другий розділ присвячено аналізу сучасного стану територіальної громади м. Чернігова. У ньому наведено характеристику соціально-економічного розвитку міста, виявлено сильні та слабкі сторони, а також оцінено наявний ресурсний потенціал, що може бути використаний для досягнення цілей сталого розвитку.

У третьому розділі запропоновано стратегічну модель розвитку територіальної громади Чернігова, визначено ключові пріоритети, сформульовано завдання, окреслено механізми реалізації стратегії. Зокрема, акцент зроблено на ролі інституцій, залученні громадськості та впровадженні системи моніторингу й оцінювання результатів.

Практичне значення: Матеріали бакалаврської роботи можуть бути використані Чернігівською міською радою, органами місцевого самоврядування інших громад, експертними установами та громадськими ініціативами при формуванні стратегічних документів розвитку територій у післявоєнний період та в умовах обмежених ресурсів.

Ключові слова: сталий розвиток, територіальні громади, децентралізація, стратегія, Чернігів, місцеве самоврядування.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ.....	5
1.1. Основні поняття та принципи сталого розвитку територіальних громад.....	5
1.2. Особливості децентралізації в Україні та її вплив на розвиток територіальних громад.....	11
1.3. Нормативно-правове забезпечення стратегічного розвитку територіальних громад в Україні.....	18
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ПОТОЧНОГО СТАНУ РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ М. ЧЕРНІГОВА В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ.....	27
2.1. Загальна характеристика та поточний стан розвитку територіальної громади м. Чернігова.....	27
2.2. Соціально-економічний аналіз територіальної громади м. Чернігова.....	34
2.3. Оцінка ресурсного потенціалу громади.....	42
РОЗДІЛ 3. СТРАТЕГІЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ М. ЧЕРНІГОВА В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ.....	50
3.1. Визначення стратегічних пріоритетів сталого розвитку територіальної громади м. Чернігова.....	50
3.2. Механізми та інструменти реалізації стратегії сталого розвитку в умовах децентралізації.....	57
3.3. Очікувані результати та система моніторингу реалізації стратегії.....	63
ВИСНОВКИ.....	68
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	72
ДОДАТКИ.....	73

ВСТУП

Актуальність обраної теми дипломної роботи обумовлена значущими змінами, що відбуваються в Україні внаслідок процесу децентралізації, зокрема у сфері управління територіальними громадами. Однією з ключових задач сучасної державної політики є забезпечення сталого розвитку територіальних громад, що стало можливим завдяки передачі частини повноважень на місцевий рівень. Сталий розвиток громади містить у собі соціальні, економічні, екологічні та культурні аспекти, що потребують системного підходу та стратегічного планування для забезпечення сталого та збалансованого розвитку території.

Метою дослідження є розробка стратегії сталого розвитку територіальної громади міста Чернігова в умовах децентралізації, з урахуванням нових викликів та можливостей, що виникають внаслідок реформування місцевого самоврядування.

Завдання, що постають перед дослідженням, включають:

1. Визначити основні поняття та принципи сталого розвитку територіальних громад;
2. Дослідити особливості децентралізації в Україні та її вплив на розвиток територіальних громад;
3. Дослідити нормативно-правове забезпечення стратегічного розвитку територіальних громад в Україні;
4. Провести загальну характеристику та поточний стан розвитку територіальної громади м. Чернігова;
5. Дослідити соціально-економічний аналіз територіальної громади м. Чернігова;
6. Провести оцінку ресурсного потенціалу громади;
7. Визначити стратегічні пріоритети сталого розвитку територіальної громади м. Чернігова;

8. Дослідити механізми та інструменти реалізації стратегії сталого розвитку в умовах децентралізації;

9. Дослідити очікувані результати та система моніторингу реалізації стратегії.

Об'єктом дослідження є територіальна громада міста Чернігова, а предметом – процес формування стратегії сталого розвитку в умовах децентралізації.

Для досягнення мети та виконання завдань дипломної роботи було застосовано комплекс методів, зокрема: методи аналізу та синтезу, порівняльного аналізу, прогнозування та стратегічного планування, а також методи статистичного аналізу для оцінки соціально-економічних показників розвитку громади.

Теоретична основа дослідження базується на принципах сталого розвитку, теорії децентралізації, а також на сучасних підходах до управління територіальними громадами в умовах змінюваного державного устрою.

Практична значимість роботи полягає в тому, що результати дослідження можуть бути використані для розробки конкретних стратегій розвитку територіальних громад на місцевому рівні, для покращення процесу управління та реалізації сталих ініціатив у сфері публічного управління.

Структура дипломної роботи складається з вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел. Усього в роботі 78 сторінок основного тексту, 21 таблиць та 7 рисунків, що ілюструють результати дослідження. Робота також містить 40 джерел інформації, серед яких є як вітчизняні, так і іноземні наукові праці, що підкріплюють теоретичні та практичні аспекти дослідження.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

1.1. Основні поняття та принципи сталого розвитку територіальних громад

Процеси децентралізації в Україні, що набирають обертів в останні роки, сприяли формуванню нової дефініції – «об'єднана територіальна громада» (ОТГ). Це новітнє адміністративно-територіальне утворення, яке створюється відповідно до положень Закону України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» [23]. Згідно з діючим законодавством, територіальна громада визначається як колектив осіб, які постійно проживають на певній території в межах села, селища чи міста, що є самостійними адміністративно-територіальними одиницями, або як добровільне об'єднання кількох сільських населених пунктів, котрі утворюють спільний адміністративний центр.

З теоретичної точки зору, територіальну громаду можна охарактеризувати кількома ключовими ознаками: єдністю території, спільністю інтересів її мешканців, соціальною взаємодією у вирішенні проблем та процесом самоідентифікації кожного члена громади з її потребами і цілями. Згідно з думкою вчених, для ефективного формування громади важливу роль відіграють місцева економіка, соціально-демографічні показники, природні ресурси, місцеві інституції та організації, оскільки саме ці фактори визначають життєздатність та розвиток територіальної громади [1].

Територіальна громада, на наш погляд, є комплексною соціально-економічною системою, складові якої взаємопов'язані і розташовані на значній території. Вона витрачає чимало ресурсів для забезпечення свого сталого розвитку. Така громада виступає як саморегулююча соціальна одиниця, основна мета якої – це сталий розвиток, що є необхідною

передумовою для формування ефективного громадянського суспільства.

Завдяки зусиллям науковців різних поколінь було розроблено концепцію сталого розвитку (sustainable development), яка здобула міжнародне визнання. Це система поглядів на взаємодію економічних систем і суспільства з природним середовищем, яка передбачає їх гармонійне співіснування. Така концепція стала основою для формування нової моделі розвитку світової цивілізації, яка орієнтується на постіндустріальний етап. Теорія та практика сталого розвитку суспільства на всіх рівнях – глобальному, національному, регіональному та місцевому – відображають об'єктивну необхідність переорієнтації економічного і соціального розвитку, зокрема з урахуванням важливості збереження природного та людського потенціалу для майбутніх поколінь [2].

Сталий розвиток територіальних громад, що передбачає використання природних ресурсів без шкоди для екосистеми, орієнтуючись на соціальне благополуччя та економічну спроможність, набув значного розвитку в останні роки. ООН за останні десятиліття розробила і проголосила низку концепцій глобального розвитку, спрямованих на подолання соціально-еколого-економічних криз у світовому контексті [3].

В процесі аналізу теоретико-методичної бази наукових досліджень у сфері публічного управління сталим розвитком О.В. Безуглий робить висновок, що основні ініціативи щодо забезпечення сталості в розвитку належать органам місцевого самоврядування. Це пов'язано з тим, що саме ці органи є найбільш ефективними у вирішенні завдань на місцевому рівні управління [4].

Теорія сталого розвитку («sustainable development») має глибоке історичне коріння та пройшла через етапи еволюції, відображаючи сучасні вимоги в міжнародних документах і деклараціях. У них визначено ключові напрямки майбутнього розвитку, що передбачають досягнення сталого балансу між еколого-соціально-економічними аспектами глобальної системи. Термін «сталий розвиток» тлумачиться як покращення якості життя з

одночасним збереженням сталості екосистем, які підтримують це життя [5]. Відповідно до міжнародного стандарту ISO 26000:2010, сталий розвиток визначається як розвиток, який задовольняє потреби сьогодення, не ставлячи під загрозу можливості майбутніх поколінь задовольняти свої потреби [6].

Сталий розвиток є керованим процесом, основою якого є системний підхід і використання сучасних інформаційних технологій, що дозволяють швидко моделювати різні варіанти розвитку, точно прогнозувати їх результати та обирати найоптимальніші стратегії. Проте, для забезпечення справжньої сталості позитивних суспільних тенденцій та стійкості економічного зростання необхідно досягти суспільного консенсусу з основоположних складових організаційно-економічного механізму, що забезпечує легітимність і ефективність державної політики. Цей консенсус можна сформувати лише через нарощення потенціалу на рівні територіальних громад, які повинні стати дієздатними суб'єктами реалізації політики соціально-економічного розвитку та максимального використання потенціалу територій, що складають національний потенціал.

Сталий розвиток передбачає інтеграцію цілей, що сприяють високій якості життя, здоров'ю та добробуту, разом із соціальною справедливістю та забезпеченням здатності планети підтримувати життя у всіх його різноманітних формах. Ці соціальні, економічні та екологічні цілі є взаємозалежними та підтримують одна одну [7].

Важливим аспектом наукових досліджень є формування категорії сталого розвитку об'єднаних територіальних громад. Поняття «сталий розвиток територіальних громад» розкривається через зміст його складових: «сталий» (що означає «незмінний», «безперервний», «тривалий») та «розвиток» (який тлумачиться як процес переходу з одного стану в інший, більш досконалий). Отже, під сталим розвитком територіальних громад розуміють процес тривалих і безперервних змін, спрямованих на задоволення потреб місцевих спільнот. Перехід територіальних громад до засад сталого розвитку є складним і багаторівневим процесом, який включає узгодження

управлінських, економічних, соціальних і природоохоронних заходів на основі комплексної та збалансованої реалізації [8].

Для забезпечення сталого розвитку територіальної громади важливо використовувати ефективні інструменти стратегічного планування та забезпечити належну взаємодію між основними економічними суб'єктами – населенням громади, органами місцевого самоврядування та підприємствами. Протягом усього процесу управління та розвитку громади необхідно здійснювати стратегічне планування, контролювати досягнення запланованих результатів і проводити аналіз здійснених заходів. Для досягнення безперервного та ефективного управління сталим розвитком громад доцільно розробити функціонально-організаційну модель управління, яка б включала етапність управлінських процесів, основні функції та враховувала ресурсний підхід. Такий підхід дозволяє сформулювати модель функціонування громади з можливістю коригування в залежності від зовнішніх і внутрішніх факторів, а також специфіки кожної території [9].

Теорія сталого розвитку також звертає увагу на різноманітність, зокрема на пошук та підтримку локальних практик сталого розвитку в менш домінуючих культурах. Враховуючи це, можна стверджувати, що концепція сталого розвитку є найбільш перспективною сучасною ідеологією, що підтримує цінність різноманіття. Для розвитку територіальної громади важливими є умови, що забезпечують достатність місцевих ресурсів – фінансових, людських та інших, а також рівень розвитку інфраструктури для ефективного вирішення внутрішніх проблем та задоволення потреб населення. Відповідно до Європейської хартії місцевого самоврядування, ратифікованої Україною, місцеві органи влади мають право та здатність регулювати та управляти значною часткою суспільних справ на місцевому рівні в інтересах своїх громад [10].

Таким чином, ми вважаємо, що сталий розвиток територіальних громад полягає в забезпеченні злагодженого, комплексного розвитку, основною метою якого є створення умов для екологічної безпеки на певній території та

активне залучення громадськості до формування соціально стабільного середовища. Забезпечення сталого розвитку територіальної громади в Україні має лежати на плечах органів місцевого самоврядування, які на основі власних принципів та підходів створюють умови для зменшення соціально-економічного та екологічного навантаження, яке може передаватися майбутнім поколінням.

В умовах євроінтеграційної перспективи, сталий розвиток об'єднаних територіальних громад передбачає серйозні зміни у системі суспільних відносин, які сприяють партнерству між інтересами громади, бізнесу та органів місцевої влади. Це необхідно для того, щоб задовольняти потреби населення як на сьогодні, так і в майбутньому, відповідаючи при цьому європейським нормам і стандартам [11].

Згідно з Концепцією сталого розвитку населених пунктів, управління сталим розвитком територіальних громад здійснюється в кількох основних напрямках [12]:

1. раціональне використання природних ресурсів;
2. поліпшення соціальних умов життя;
3. забезпечення доступного житла для населення;
4. удосконалення виробничої інфраструктури;
5. розвиток транспортної інфраструктури;
6. розвиток інженерної інфраструктури;
7. формування комфортного та безпечного життєвого середовища;
8. покращення санітарно-гігієнічних умов;
9. захист від негативних природних явищ та запобігання техногенним катастрофам.

У процесі управління сталим розвитком територіальних громад органи місцевого самоврядування стикаються з низкою проблем, серед яких: економічний спад національної економіки; зростання безробіття та низький рівень доходів населення; соціальна нерівність; недостатній рівень розвитку підприємництва та інфраструктури; дефіцит водних ресурсів; підвищення

рівня забруднення водойм, повітря та території загалом.

Сталий розвиток територіальних громад є концепцією, яка охоплює різні аспекти розвитку, що сприяють збереженню соціальної, економічної та екологічної рівноваги на місцевому рівні. Це процес, в якому враховуються довгострокові потреби та інтереси громад, сприяючи їхній стійкості та благополуччю [13].

Основні принципи сталого розвитку територіальних громад зосереджені на інтеграції соціальних, економічних і екологічних аспектів у плануванні та управлінні місцевими ресурсами. Важливою складовою є забезпечення рівних можливостей для всіх членів громади, включаючи доступ до освіти, охорони здоров'я, житла та соціальних послуг. Це не тільки сприяє підвищенню якості життя, але й допомагає створювати більш інклюзивні та гармонійні суспільства.

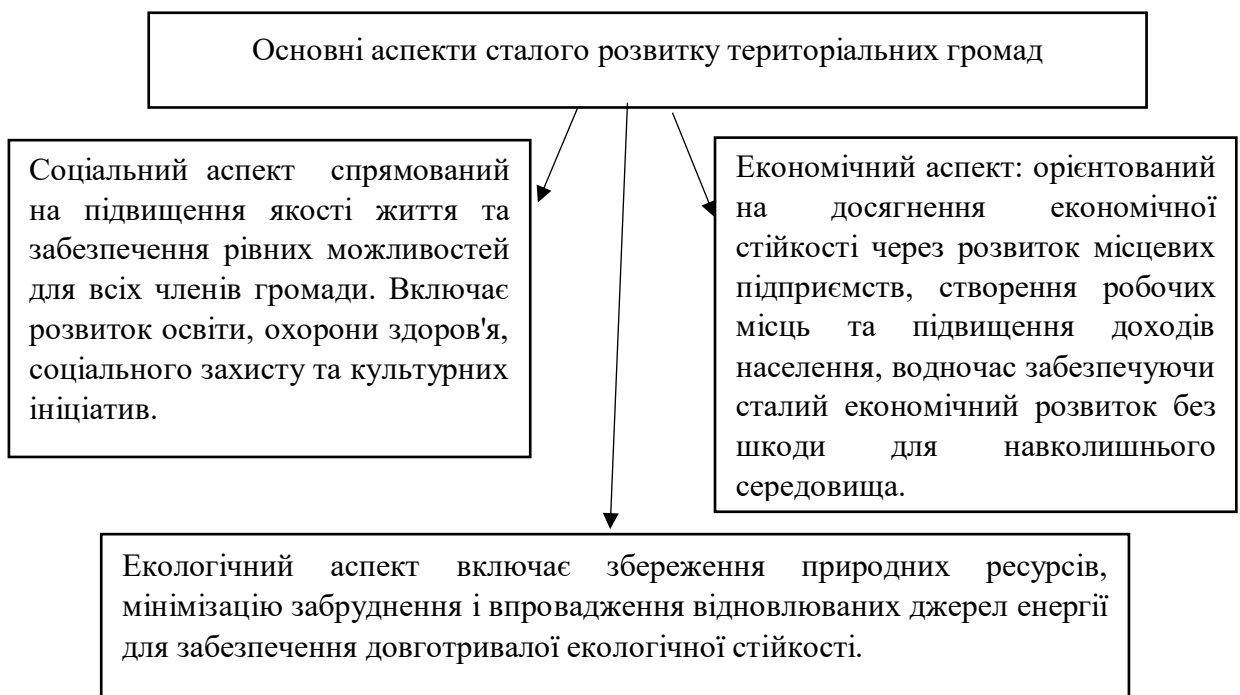

Рис.1.1. Інтеграція соціального, економічного та екологічного аспектів сталого розвитку територіальних громад

Джерело [14]

Економічна складова сталого розвитку територіальних громад полягає в досягненні економічної стійкості шляхом розвитку місцевих підприємств,

створення робочих місць і підвищення рівня доходів населення. Це дозволяє знижувати рівень бідності та покращувати життєвий рівень громадян. Проте важливо, щоб економічний розвиток не завдавав шкоди навколишньому середовищу, тому необхідно заохочувати впровадження інноваційних технологій та сталих практик у виробництві та споживанні ресурсів.

Екологічний аспект сталого розвитку передбачає збереження природних ресурсів і захист навколишнього середовища. Це вимагає від громад управління своїми природними ресурсами таким чином, щоб вони не виснажувалися і не ставали причиною екологічних катастроф. Важливою є також мінімізація забруднення повітря, води та ґрунту, а також ефективне використання відновлюваних джерел енергії.

Соціальний аспект сталого розвитку спрямований на забезпечення рівності та справедливості для всіх членів громади. Це включає підтримку соціальних ініціатив, розвиток інфраструктури, доступ до культурних і спортивних заходів, а також створення умов для інтеграції різних груп населення, зокрема вразливих категорій.

Процес сталого розвитку вимагає інтегрованого підходу, який поєднує різні стратегії та заходи, що допомагають забезпечити сталий розвиток на місцевому рівні. Важливу роль у цьому відіграє участь громадян у процесах планування та ухвалення рішень. За допомогою діалогу та співпраці з усіма зацікавленими сторонами можна створити ефективні механізми управління, які забезпечать сталий розвиток на місцевому рівні.

1.2. Особливості децентралізації в Україні та її вплив на розвиток територіальних громад

З моменту започаткування реформи децентралізації в 2015 році, ОТГ стали ефективним інструментом для підвищення результативності місцевого самоврядування та розвитку регіональних громад. Об'єднання адміністративних одиниць, таких як сільські, селищні та міські ради, мало на

меті спільне вирішення актуальних економічних, соціальних та інфраструктурних проблем. У таблиці 1.1 систематизовано основні етапи становлення ОТГ в Україні, що дозволяє наочно відстежити хід цього важливого процесу.

Таким чином, таблиця 1.1 показує ключові етапи та характерні особливості децентралізації в Україні в період з 2014 по 2020 роки. Аналізуючи надану інформацію, можна зробити важливі висновки про ефективність цих змін. Період 2014–2020 років став визначальним для реформування місцевого самоврядування в країні. Прийняття Концепції реформування місцевого самоврядування та законопроекту «Про добровільне об'єднання територіальних громад» [23] стало ключовим кроком на шляху до масштабної трансформації, орієнтованої на посилення ролі місцевих громад у процесах управління та розвитку регіонів. У 2017 році ухвалення закону, що спростило процедуру приєднання нових громад до вже створених ОТГ, значно полегшило інтеграцію та розширення існуючих громад.

Таблиця 1.1

Еволюція територіальних громад в Україні

№	Період	Опис етапу
1	2014	Початок децентралізаційної реформи: у квітні ухвалено Концепцію реформування місцевого самоврядування, у червні – законопроект «Про добровільне об'єднання територіальних громад».
2	2015	Формування перших ОТГ: з 159 новостворених громад лише 52 відповідали перспективним планам, обласні ради розпочали коригування для надання додаткових повноважень і ресурсів.
3	2016	Інтенсивне створення ОТГ: проведено перші вибори старост, засновано «Асоціацію об'єднаних територіальних громад», створено 208 нових ОТГ.
4	2017	Спрощення процесу об'єднання та приєднання громад: ухвалено закон, який полегшив приєднання до вже створених ОТГ, до кінця року утворено 699 ОТГ, які об'єднали 6 млн осіб.
5	2018	Приєднання до міст обласного значення: прийнято закон, що дозволив автоматичне визнання цих міст спроможними громадами.
6	2019	Продовження об'єднання: Верховна Рада спростила процедуру об'єднання згідно з перспективними планами, утворено 1029 ОТГ з населенням 11,7 млн осіб.
7	2020	Завершення об'єднання та формування нової адміністративно-територіальної структури: затверджено перспективні плани для всіх областей, створено 1070 ОТГ з населенням 12,1 млн осіб.

Джерело: складено автором на основі [15-18]

Однак значна частина територіальних громад ще стикалася з труднощами у забезпеченні своєї спроможності. 2018 рік став важливим етапом, оскільки було спрощено процес приєднання до міст обласного значення, що автоматично надавало таким громадам статус спроможних. Цей крок сприяв більш швидкому розширенню ОТГ, але водночас виникло питання щодо ефективності та стійкості новостворених громад.

У 2019 році рішення про спрощення об'єднання громад без необхідності погодження з обласними радами ще більше прискорило процес формування ОТГ, але викликало сумніви щодо якості та доцільності таких об'єднань. Це ставило під сумнів баланс між кількістю та якістю об'єднаних громад, що могло вплинути на подальший розвиток.

Завершення формування ОТГ у 2020 році та створення нової адміністративно-територіальної структури стало своєрідною кульмінацією процесу децентралізації в Україні. Однак попри значні досягнення, питання ефективності цих громад і можливості їх подальшого розвитку залишалися актуальними для держави.

Одеська, Дніпропетровська та Львівська області лідирують за кількістю громад, зокрема 91, 86 та 73 відповідно. У цих регіонах спостерігається висока частка сільських громад (особливо в Одеській області), що вказує на значну територіальну фрагментацію та необхідність великих ресурсів для забезпечення функціонування інфраструктури. Така структура може сприяти більш адаптивному управлінню та ефективному врахуванню потреб місцевих громад. Однак наявність великої кількості сільських громад також може ускладнювати координацію та потребувати значних ресурсів для утримання інфраструктури і надання необхідних послуг. Львівська та Донецька області виділяються наявністю великої кількості міських громад, що є показником високого рівня урбанізації в цих регіонах. Київська область демонструє більш збалансований розподіл між міськими, селищними та сільськими громадами, що сприяє ефективнішому управлінню на місцевому рівні.

Таким чином, реформа децентралізації сприяла створенню ефективного

інституту місцевого самоврядування, який максимально наближений до громадян. Завдяки добровільному об'єднанню територіальних громад новоутворені органи місцевого самоврядування отримали значно розширені повноваження та можливості, що раніше були доступні лише містам обласного значення. Інтереси мешканців об'єднаних громад тепер представляють обрані голова, депутатський корпус та виконавчі органи місцевої ради, які реалізують законодавчо надані повноваження на користь громади. Для населених пунктів, що стали частиною об'єднаної громади, права на місцеве самоврядування та надання послуг гарантуються обраними старостами.

Враховуючи вищезазначене, можна систематизувати напрямки впливу децентралізації на ефективність управління ОТГ. В таблиці 1.2 представлені результати впливу окремих аспектів децентралізації на об'єднані громади.

Таблиця 1.2

Аспекти впливу децентралізації на результативність управління ОТГ

№	Напрямок впливу децентралізації	Результат впливу	Характеристика
1	2	3	4
1	Збільшення автономії місцевих органів управління	Прискорення прийняття рішень на місцевому рівні	В громадах з підвищеною автономією рішення, такі як ремонти доріг чи освітні проекти, приймаються швидше, але існує ризик виникнення локальних конфліктів і суперечок.
2	Вдосконалення управління ресурсами	Підвищення ефективності використання бюджетних коштів	Місцеві органи отримали більше можливостей для самостійного планування бюджету, наприклад, ОТГ Львівщини змогли ефективно розподіляти кошти на місцеві проекти, що позитивно вплинуло на інфраструктуру.
3	Розвиток інфраструктури	Покращення якості інфраструктури в ОТГ	В ОТГ, таких як Київщина, реалізовані нові проекти з ремонту доріг та модернізації систем водопостачання, але деякі громади стикаються з проблемами через недостатність ресурсів.
4	Підвищення прозорості та підзвітності	Зменшення корупційних ризиків	Впровадження електронних систем, таких як ProZorro, дозволило знизити рівень корупції, але необхідно підвищувати фінансову грамотність та відповідальність серед місцевих посадовців.

Продовження таблиці 1.2

1	2	3	4
5	Покращення якості надання публічних послуг	Підвищення рівня задоволеності населення	В ОТГ, наприклад, Одеської області, вдалося покращити роботу медичних та освітніх установ, що підвищило рівень задоволення населення, але нерегулярне фінансування залишається проблемою.
6	Адаптація до війни та надзвичайних ситуацій	Зменшення негативного впливу війни на місцевий рівень	Місцеві органи прифронтових областей, як Харківщина, реалізували програми евакуації та гуманітарної допомоги, що допомогло зменшити негативний вплив війни, хоча постійний тиск на ресурси впливає на ефективність.
7	Підвищення участі громадян у процесах управління	Зростання рівня громадської активності та участі	В ОТГ Вінницької області громадяни активно беруть участь у бюджетних слуханнях та плануванні проєктів, що підвищує відповідальність місцевих органів, але важливо забезпечити ефективні комунікаційні канали для всіх членів громади.

У цьому контексті варто зазначити, що завдяки процесу децентралізації, ОТГ не тільки розширили свої фінансові можливості, але й отримали додаткові інструменти для стимулювання економічного розвитку. Важливими змінами стали можливості для залучення зовнішніх запозичень, самостійного вибору установ для обслуговування коштів місцевих бюджетів, а також управління власними доходами бюджетних установ. Крім того, децентралізація дозволила місцевим органам влади брати на себе повноваження у галузі архітектурно-будівельного контролю та удосконалення містобудівного законодавства, що забезпечує їм можливість самостійно визначати містобудівну політику.

З прийняттям низки законів, спрямованих на передачу повноважень у сфері земельних відносин, громади отримали право управляти землями за межами населених пунктів. Також, законодавчі ініціативи дозволили децентралізувати деякі повноваження центральних органів виконавчої влади, зокрема передача базових адміністративних послуг, таких як реєстрація нерухомості, бізнесу та місця проживання, на рівень місцевих громад.

Дослідження, проведене в 2020 році науковцями А. Гарусом і О. Нів'євським, показало, що децентралізація позитивно вплинула на

ефективність управління ОТГ, особливо у контексті зростання доходів місцевих бюджетів. Відразу після створення ОТГ було зафіксовано значне збільшення надходжень від місцевих податків [19].

Зокрема, після реалізації реформи децентралізації спостерігалось значне збільшення надходжень від податку на нерухоме майно, яке зросло на 121,7% на одну особу, а надходження від туристичного збору збільшилися на 8,8% [8]. Хоча абсолютні суми цих податків в ОТГ залишаються нижчими порівняно з необ'єднаними громадами, темпи їхнього зростання значно прискорилися після об'єднання громад. Це, в першу чергу, можна пояснити покращенням адміністрування податків, завдяки зусиллям місцевих лідерів. Наприклад, введення нових положень щодо туристичного збору, які відсутні в багатьох необ'єднаних громадах, могло сприяти цьому збільшенню.

Цей тренд також підтверджується зростанням надходжень від інших джерел, які досягли 81,7% на душу населення. Оскільки ці доходи не є податковими, їхній ріст свідчить про покращення управлінських практик місцевих органів влади, зокрема, про ефективніше використання доступних ресурсів та можливостей. Крім того, після об'єднання спостерігалось зростання доходів від єдиного податку: на 5,4% з фізичних осіб та на 23,4% з юридичних осіб на душу населення [12]. Це може вказувати на те, що реформа децентралізації стимулювала легалізацію місцевого бізнесу і сприяла розвитку нових підприємств, що, у свою чергу, призвело до збільшення податкових надходжень до місцевих бюджетів.

Однак, незважаючи на всі позитивні зміни, децентралізація в Україні також має певні виклики, які потребують уваги. Оскільки реформа є досить новою, деякі територіальні громади ще не змогли в повній мірі скористатися усіма наданими можливостями. Це зумовлено кількома чинниками. Перш за все, багато громад стикаються з недостатнім рівнем організаційної підготовки, що ускладнює впровадження нових управлінських моделей. У цих громадах часто бракує кваліфікованих кадрів, які могли б ефективно реалізувати всі надані повноваження і здійснювати управлінські процеси на високому рівні.

Крім того, технічне оснащення органів місцевого самоврядування також не завжди відповідає сучасним вимогам. Нерідко в ОТГ спостерігається відсутність необхідної інфраструктури для повноцінного функціонування місцевих органів влади, що затримує процес децентралізації і може впливати на ефективність виконання покладених завдань. Одним з важливих аспектів є також недостатня розвиненість системи автоматизованого обліку та управління фінансами, що ускладнює процеси планування бюджету та контроль за його використанням.

Ще однією проблемою є недостатній рівень фінансових потоків, які надходять до місцевих бюджетів. Хоча в результаті децентралізації ОТГ отримали більше можливостей для самостійного збору податків, їх фінансова спроможність все ще обмежена через низький рівень економічної активності в деяких регіонах, відсутність достатнього економічного потенціалу для забезпечення стабільних надходжень. Це ставить перед місцевими органами влади важливе завдання - розробити ефективні механізми залучення інвестицій і стимулювання економічного розвитку на місцях.

Також для багатьох громад залишається відкритим питання щодо відсутності чітких і прозорих механізмів управління на місцевому рівні. Це стосується як управління ресурсами, так і організації взаємодії між різними рівнями влади, що може призводити до непорозумінь, затримок у реалізації важливих проектів або неефективного використання фінансових та матеріальних ресурсів.

Тим не менше, децентралізація безумовно сприяла розвитку місцевих громад, дозволяючи їм ставати більш самостійними, незалежними та здатними досягати кращих результатів у різних сферах. Процес передачі повноважень і фінансів на місця створює умови для розвитку місцевого бізнесу, покращення соціальних послуг, інфраструктури та екології, що в цілому підвищує якість життя громадян. Водночас, реформа вимагає постійної адаптації та вдосконалення на всіх рівнях, аби забезпечити довготривалий і стабільний розвиток територіальних громад в Україні.

1.3. Нормативно-правове забезпечення стратегічного розвитку територіальних громад в Україні

Ключовими аспектами стратегії управління об'єднаними територіальними громадами в Україні є самостійність, ефективність, інноваційні підходи в управлінні, а також швидкість і обґрунтованість прийняття рішень. Управління в цьому секторі орієнтується на принципи Європейської хартії місцевого самоврядування, яка передбачає децентралізацію влади та передачу основних повноважень і ресурсів органам місцевого самоврядування, покладаючи на них велику відповідальність за прийняття рішень. Для успішного впровадження реформи децентралізації необхідне прийняття низки законодавчих та підзаконних актів, які мають забезпечити правове регулювання діяльності новоутворених ОТГ.

Процес реформування територіальних громад в Україні розпочався в 2014 році, коли були створені перші ОТГ, які орієнтуються на ефективне використання внутрішнього потенціалу територій. Реформа потребує постійного вдосконалення нормативно-правової бази, що регулює діяльність ОТГ, і її належного правового забезпечення. Важливим кроком у цьому напрямку стала Державна стратегія регіонального розвитку [20], затверджена Кабінетом Міністрів України, яка окреслює основні завдання на період до 2020 року. Серед головних цілей цієї стратегії — відмова від централізованої моделі управління, підвищення спроможності місцевого самоврядування та створення ефективної системи територіальної організації влади. Виконання цих завдань має на меті повне впровадження принципів Європейської хартії місцевого самоврядування в Україні, що є важливим кроком у розвитку демократичних процесів та покращенні управління на місцевому рівні [20].

Наступним етапом впровадження реформи децентралізації в Україні стало затвердження Верховною Радою плану законодавчого забезпечення реформ [21], який включав ключові аспекти, що стосуються децентралізації влади та трансформації місцевого самоврядування. Цей план став важливим

кроком на шляху до здійснення реформи, оскільки забезпечив юридичну та організаційну основу для змін, які передбачали значну модернізацію системи місцевого управління. Важливими нововведеннями стали зміни до чинних законів, які кардинально змінювали підходи до адміністративно-територіального устрою України. Це включало перегляд визначення адміністративно-територіальних одиниць, що дало можливість значно спростити та оптимізувати організацію місцевого управління, зокрема, шляхом об'єднання малих та середніх громад у більші адміністративні одиниці, здатні ефективно управляти своїми ресурсами.

Крім того, було ухвалено рішення про реорганізацію місцевих державних адміністрацій. Замість старих моделей, де ці адміністрації виконували велику кількість функцій на місцях, було запроваджено нову структуру, що передбачала їх перехід до органів контрольного та наглядового характеру. Така зміна значно посилила роль місцевих органів влади, оскільки вони стали більш автономними і мали більшу свободу у прийнятті рішень, тоді як роль держави на місцях обмежувалася контрольними функціями. Цей підхід дозволив уникнути надмірної бюрократії, одночасно підвищивши ефективність управлінських процесів.

Зміни також стосувалися створення нових виконавчих обласних та районних рад. Це стало важливою частиною реформи, оскільки нові ради були наділені суттєвими повноваженнями та відповідальністю за регіональний розвиток, включаючи управління бюджетами, реалізацію соціальних програм та розвиток інфраструктури. Завдяки створенню таких органів місцевого самоврядування, громади отримали можливість самостійно вирішувати питання, що мають безпосередній вплив на життя місцевих жителів, а також більш ефективно використовувати ресурси, залучати інвестиції та реалізовувати інноваційні проекти.

Ці зміни стали важливими кроками в реформуванні місцевого управління, надаючи громадам більшу автономію та можливість ефективніше управляти місцевими ресурсами. Децентралізація не лише створила умови для

більш гнучкого та оперативного управління на місцях, але й змінила підходи до взаємодії між органами центральної влади та місцевими громадами. В результаті цього процесу посилюється розвиток місцевих громад, підвищується якість управління та зростає довіра громадян до органів місцевої влади, що сприяло стабільному розвитку територій і покращенню соціально-економічних умов життя населення [21].

Основними положеннями Закону України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» [23] є встановлення правових основ та створення можливостей для ефективного функціонування об'єднаних територіальних громад. Закон став важливою частиною реформи децентралізації, оскільки він надав правові інструменти, необхідні для об'єднання громад, що дозволило покращити управління на місцях і оптимізувати використання ресурсів. Він створює чіткі правила і процедури для об'єднання, зокрема для визначення території об'єднаних громад, складу їх органів управління та їхніх повноважень. Це дозволяє місцевим органам влади приймати обґрунтовані та ефективні рішення, з урахуванням реальних потреб та інтересів населення.

Крім того, Закон передбачає гарантії, які забезпечують стабільність і дієздатність об'єднаних територіальних громад. Він створює правову основу для нормальної роботи місцевих органів влади, що зумовлює відсутність адміністративних бар'єрів і перешкод на шляху розвитку ОТГ. Після об'єднання громади отримують додаткові фінансові ресурси та більше можливостей для залучення інвестицій. Зокрема, такі громади отримують право на самостійне формування місцевого бюджету, що дозволяє їм більш ефективно управляти фінансовими ресурсами та витратити їх на першочергові потреби, такі як розвиток інфраструктури, освіти, охорони здоров'я та соціального захисту.

Також важливою складовою цього закону є сприяння формуванню ефективних місцевих рад і їхніх виконавчих органів. Створення нових місцевих рад в об'єднаних громадах дає змогу більш оперативно реагувати на виклики, з якими стикаються території. Виконавчі органи таких рад

отримують більшу автономію у прийнятті рішень, що дозволяє уникати бюрократичних затримок і пришвидшувати процеси надання послуг місцевим мешканцям. Це також дає змогу місцевим органам влади будувати більш індивідуальний підхід до кожної громади, враховуючи специфіку її розвитку та потреби.

Головною метою таких органів є забезпечення сталого розвитку ОТГ, ефективне використання бюджетних коштів, надання соціальних послуг та поліпшення якості життя мешканців об'єднаних громад. Закон чітко визначає, що однією з основних функцій об'єднаних громад є покращення рівня життя їхніх мешканців через реалізацію соціальних, економічних і екологічних ініціатив. Це включає як розвиток нових проектів у галузі освіти, охорони здоров'я та інфраструктури, так і покращення існуючих умов життя, наприклад, через модернізацію доріг, забезпечення доступу до водопостачання та енергозабезпечення.

Цей закон створює основу для гнучкого і результативного місцевого самоврядування, орієнтуючи органи влади на реальні потреби громади. Важливо, що ОТГ тепер можуть самостійно визначати пріоритети в розвитку, враховуючи специфіку та інтереси своєї території. Водночас, громади отримали інструменти для належного контролю за використанням ресурсів і реалізацією проектів, що має забезпечити прозорість та підзвітність місцевих органів влади.

Загалом, цей закон став основою для формування більш сильних, самодостатніх громад, здатних не лише успішно розв'язувати місцеві проблеми, а й сприяти економічному розвитку в регіонах країни. Він зміцнив позиції місцевого самоврядування, забезпечивши громадам реальні можливості для сталого розвитку та процвітання [22].

Закон України «Про співробітництво територіальних громад» [22] був розроблений з урахуванням найкращого європейського досвіду та встановлює організаційно-правові основи співпраці між територіальними громадами. Цей закон визначає механізми фінансування та контролю за спільними проектами,

а також передбачає умови для стимулювання такої співпраці. Водночас, закон чітко регулює процедуру припинення співробітництва у випадку виникнення певних непередбачуваних ситуацій, що дає громадам необхідні інструменти для адаптації та забезпечення ефективного функціонування в межах партнерства [23].

Закон України «Про засади державної регіональної політики» [24] має важливе значення для забезпечення правових, економічних, соціальних, екологічних, гуманітарних та організаційних аспектів державної регіональної політики в новостворених ОТГ. Завдяки цьому Закону було підтримано понад 10 тисяч проектів за останні чотири роки, що забезпечило фінансування від 0,5 до 20 млрд грн у вигляді допомоги. Цей Закон створив необхідні умови для укладання приблизно 325 договорів до кінця 2018 року, в результаті чого об'єдналося близько 1000 громад [23].

У 2015 році в Україні були прийняті кілька законодавчих актів, що суттєво змінили структуру управління територіальними громадами, передавши управлінські функції від органів виконавчої влади до органів місцевого самоврядування. Це, в свою чергу, сприяло покращенню фінансового стану ОТГ та посиленню їхньої функціональної спроможності.

Зокрема, Закон України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань» [25] надав органам місцевого самоврядування повноваження з реєстрації юридичних осіб, підприємців та громадських організацій, що сприяло усуненню недоліків правового регулювання процесу добровільного об'єднання ОТГ, а також вдосконаленню системи реорганізації та правонаступництва місцевих рад і виконавчих комітетів.

Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо розширення повноважень органів місцевого самоврядування та оптимізації надання адміністративних послуг» [26] розширив повноваження органів місцевого самоврядування, дозволивши їм створювати центри надання адміністративних послуг, вести реєстр територіальних громад, реєструвати

місце проживання громадян та надавати відомості з Державного земельного кадастру. Завдяки цьому законодавству вдалося знизити рівень корупції в органах місцевого управління.

Закон України «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо особливостей формування та виконання бюджетів об'єднаних територіальних громад» [27] встановлює нові підходи до формування та виконання бюджетів на рівні об'єднаних територіальних громад, що стало важливим етапом у процесі децентралізації та удосконалення місцевого самоврядування. Цей закон є невід'ємною частиною загальної реформи бюджетної системи, спрямованої на підвищення фінансової автономії та здатності місцевих громад ефективно використовувати наявні ресурси для розвитку своїх територій. Зміни, внесені до Бюджетного кодексу України, орієнтовані на забезпечення більш прозорого, ефективного та справедливого управління фінансами на місцях, що дозволяє об'єднаним громадам значно підвищити свою фінансову незалежність і спроможність досягати сталого розвитку.

Одним з основних аспектів змін є уточнення порядку управління фінансовими потоками, що надходять до місцевих бюджетів ОТГ. Ці зміни стосуються не лише організації бюджетного процесу, але й визначення механізмів передачі фінансових ресурсів з державного бюджету до бюджетів ОТГ. Це включає більш чітке розподілення коштів між рівнями бюджету та уточнення процедур отримання фінансування, яке буде спрямоване на потреби місцевих громад. Завдяки цьому об'єднані громади отримали можливість більш ефективно планувати свої витрати, розподіляти кошти на пріоритетні для розвитку проекти, а також забезпечувати належний рівень фінансування соціальних програм, інфраструктурних ініціатив та інших життєво важливих сфер для місцевого населення.

Крім того, зміни в Бюджетному кодексі України [28] значною мірою уточнюють міжбюджетні відносини ОТГ з Міністерством фінансів України, що є важливим елементом для забезпечення належного фінансування місцевих

ініціатив. Оскільки ОТГ отримали більше повноважень у сфері управління бюджетами, закон також визначає чіткі правила взаємодії між місцевими органами влади та державними органами, зокрема Міністерством фінансів. Це регламентується положеннями Закону України «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо реформи міжбюджетних відносин» [28], який уточнює процедури взаємних фінансових розрахунків, а також правила передачі субвенцій і дотацій, необхідних для підтримки місцевих ініціатив.

Окрім цього, зазначені зміни передбачають вдосконалення механізмів контролю за використанням бюджетних коштів на місцевому рівні. Це включає створення системи моніторингу та аудиту, яка забезпечить належний контроль за витратами на всіх етапах бюджетного процесу. Такі заходи сприятимуть зниженню рівня корупції, підвищенню прозорості та ефективності використання фінансів, що є важливим аспектом для зміцнення довіри громадян до органів місцевого самоврядування [28].

Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо статуту старости села, селища» [29] був прийнятий для уточнення правового статусу та повноважень старости, що є важливим для забезпечення представництва інтересів жителів об'єднаних громад на місцевому рівні.

Для територіальних громад, що не стали частиною вже об'єднаних громад, був наданий шанс добровільно приєднатися до ОТГ згідно з нормами Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо добровільного приєднання територіальних громад» [30]. Однак, незважаючи на прогрес у законодавчих змінах, важливо зауважити, що реформа ще не завершена. Напередодні нових місцевих виборів необхідно завершити реорганізацію у таких сферах, як охорона здоров'я, освіта, культура, соціальні послуги, енергоефективність та інші важливі напрямки, щоб досягти комплексного розвитку ОТГ.

Для ефективного впровадження функцій децентралізації влади та створення умов для максимального розвитку самоврядування в Україні

необхідно прийняти низку законодавчих актів, таких як: «Про місцеву службу в органах місцевого самоврядування» [41], «Про місцевий референдум» [42], «Про муніципальні варти» [43], «Про державний нагляд за законністю рішень органів місцевого самоврядування» [44]. Ці закони повинні бути адаптовані до особливостей адміністративно-територіального устрою країни, з урахуванням типів населених пунктів, повноважень ОТГ, Державного реєстру ОТГ, а також нормативно-правових актів, що регулюють вибори, місцеве самоврядування та роботу місцевих державних адміністрацій. Система управління повинна базуватися на принципі субсидіарності, що означає чітке розмежування повноважень між різними рівнями управління, а також надані мешканцям ОТГ можливості впливати на місцеву владу.

Спроможна громада, що має ініціативних і працелюбних людей, здатна забезпечити високий рівень життя для своїх мешканців, якщо в пріоритети поставлені освіта, охорона правопорядку, охорона здоров'я, дорожня інфраструктура, культура та інші важливі галузі. Важливо, щоб громада швидко розвивалася, маючи необхідну нормативно-правову базу, що дозволяє залучати інвестиції, стимулювати розвиток економіки та місцевого підприємництва. Завдяки розвинутій системі надання адміністративних та соціальних послуг громадяни можуть отримувати швидке обслуговування у питаннях реєстрації бізнесу, ліцензування, субсидій, соціальної допомоги та ін.

Для досягнення цих цілей громади повинні приділяти увагу підготовці кадрів з необхідними знаннями та досвідом у менеджменті, маркетингу та логістиці, щоб оптимізувати витрати та максимізувати доходи. Така громада може успішно адаптуватися до нових вимог і отримати більші ресурси та повноваження, що є суттю процесу децентралізації. Важливими принципами цього процесу є справедливість, доцільність і відповідальність. Створення ОТГ відповідно до законодавства має ряд переваг, таких як покращення управління, розширення територій, доступ до кваліфікованої робочої сили, що дозволяє ефективніше формувати виконавчу владу, а також отримання додаткових фінансових ресурсів для розвитку інфраструктури, освіти,

комунальних послуг та інших сфер місцевого розвитку.

Удосконалення кадрового менеджменту в ОТГ є важливим фактором для залучення інвесторів, що сприяє економічному розвитку та створенню нових робочих місць. Саме завдяки розвитку спроможних громад зростає економічний потенціал країни, а місцеві жителі отримують можливості для покращення свого добробуту.

Важливим кроком є розробка програмного комплексу для збереження нормативно-правових запитів, що дозволяє зберігати їх в транзитному робочому полі до оновлення. Така система допоможе чітко формулювати запити для подальшого формування проектних пропозицій для Верховної Ради України. Однак на даний момент запити не зберігаються належним чином за допомогою сучасних інформаційних технологій, що перешкоджає оперативному вирішенню питань та коригуванню нормативно-правової бази. Це свідчить про необхідність удосконалення ІТ-структур у сфері законодавчого процесу для більш ефективного управління змінами та покращення правового середовища в країні.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ПОТОЧНОГО СТАНУ РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ М. ЧЕРНІГОВА В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

2.1. Загальна характеристика та поточний стан розвитку територіальної громади м. Чернігова

Чернігівська міська громада є однією з важливих адміністративно-територіальних одиниць, розташованих на півночі України, в межах Чернігівського району Чернігівської області. Місто Чернігів, яке є адміністративним центром громади, займає центральне місце в її структурі та є важливим економічним, культурним та історичним осередком. Чернігів має багатий історичний спадок і є одним з найстаріших міст України, відомим своєю архітектурною спадщиною, музеями та культурними пам'ятками. Завдяки своєму стратегічному розташуванню, Чернігів відіграє значну роль у розвитку північних регіонів країни.

Місто має чудову інфраструктуру, зокрема сучасні житлові райони, школи, заклади охорони здоров'я та культурні центри. Чернігів є важливим транспортним вузлом, через який проходять кілька важливих автошляхів та залізничні маршрути, що забезпечують зручний зв'язок з іншими містами та регіонами України.

Чернігів також славиться своїми архітектурними пам'ятками, зокрема Чернігівським кремлем, соборами та церквами, що мають величезну історичну та культурну цінність. Серед них особливо виділяється Спасо-Преображенський собор, побудований ще в XI столітті, та Богоявленський монастир, заснований у XVI столітті.

У місті активно розвивається туризм, адже Чернігів приваблює туристів не лише своєю історією, а й природними красотами. Громада також є важливим культурним осередком, з численними театральними виставами,

концертами, фестивалями та іншими культурними подіями, які активно підтримують місцеві органи влади.

Чернігівська міська громада має високий рівень соціальної згуртованості, де мешканці активно долучаються до громадських ініціатив та проектів, що сприяють розвитку міста та покращенню якості життя. За останні роки спостерігається значний прогрес у модернізації житлових та інфраструктурних об'єктів, що забезпечує комфортне проживання для місцевих мешканців і створює привабливе середовище для інвесторів та бізнесу.

Рис.2.1. Територіальна громада м. Чернігова

Джерело [32]

Громада була офіційно утворена відповідно до розпорядження Кабінету міністрів України №730-р від 12 червня 2020 року. Це розпорядження передбачало визначення адміністративних центрів і затвердження територій територіальних громад Чернігівської області, що стало основою для утворення Чернігівської міської громади. В результаті цього процесу до складу громади були включені територія та населені пункти Чернігівської міської ради, що надало їй адміністративно-територіальну самостійність у межах Чернігівського району.

Чернігівська міська громада є важливою частиною соціально-економічної структури області, де активно розвивається інфраструктура, надаються різноманітні послуги місцевим жителям, проводяться адміністративні та соціальні реформи, спрямовані на поліпшення якості життя. Вона є однією з найбільших і найбільш розвинутих громад Чернігівської області, із значним економічним потенціалом, включаючи розвинену промисловість, транспортну інфраструктуру та комунальні послуги.

Територіально Чернігівська міська громада охоплює велику площу, що включає не лише місто Чернігів, але й численні населені пункти, які є частиною її складу. Місто, як адміністративний центр, відіграє ключову роль у забезпеченні управління, розвитку економіки та організації життєдіяльності на всій території громади. З моменту її утворення було реалізовано низку важливих ініціатив, спрямованих на підвищення ефективності місцевого самоврядування, впровадження нових моделей управління, розвиток громадської інфраструктури та підвищення рівня соціальних послуг для населення.

Чернігівська міська громада вважається прикладом успішного впровадження принципів децентралізації в Україні, де місцеве самоврядування отримало значні повноваження та ресурси для реалізації стратегічних планів розвитку.

Чернігівська селищна об'єднана територіальна громада є важливою адміністративно-територіальною одиницею, що виникла внаслідок добровільного об'єднання кількох територіальних громад. Вона була утворена на основі рішення Чернігівської селищної ради від 12 жовтня 2016 року, яке передбачало об'єднання зусиль місцевих громад для ефективнішого управління та розвитку. Громада об'єднала в собі 41 населений пункт, серед яких є як селища, так і села з багатою історією та значним потенціалом для розвитку. Це об'єднання дозволяє місцевим органам влади краще координувати діяльність на місцях, здійснювати оптимальне управління

ресурсами та забезпечувати більш високий рівень надання публічних послуг для жителів цієї території.

Перші вибори депутатів громади відбулися у квітні 2017 року, що стало важливим етапом у становленні нової адміністративної одиниці, де місцеві жителі отримали змогу брати активну участь у визначенні напрямків розвитку та управлінських рішеннях. Об'єднання дозволило налаштувати взаємодію між населеними пунктами, що входять до складу громади, і забезпечити більш ефективне використання бюджету, розвиток інфраструктури та покращення якості життя в цих територіях.

Кожне з населених місць, що стало частиною Чернігівської селищної громади, має свою історію, інфраструктуру та потенціал для подальшого розвитку. Це надає унікальні можливості для планування та реалізації проектів, що сприятимуть не лише економічному зростанню, але й поліпшенню соціальних умов для місцевих мешканців. Об'єднання також дозволило створити сприятливі умови для залучення інвестицій і розвитку підприємницької активності, що, в свою чергу, впливає на стабільне економічне зростання громади в цілому.

Головним святом територіальної громади є День громади, який традиційно відзначається 12 жовтня. Це свято має важливе значення для всіх мешканців громади, адже воно символізує єдність, розвиток та історичну спадщину території. Відзначення цього дня надає можливість жителям згадати про досягнення громади, відзначити активну участь кожного в її розвитку та окреслити майбутні плани.

Територія громади, відповідно до адміністративно-територіального устрою України, входить до складу Чернігівського району Запорізької області. Це визначає певну організацію місцевого самоврядування, адміністративну підпорядкованість та взаємодію з іншими територіальними одиницями району і області.

Адміністративним центром громади є селище міського типу Чернігівка, яке має значення не лише для місцевого самоврядування, а й є важливим

економічним, культурним і соціальним центром Чернігівського району. Чернігівка виконує роль районного центру, що додає їй додаткову важливість у контексті розвитку всього району та забезпечення громадських послуг на більш високому рівні.

Розташування громади на відстані 150 км від обласного центру – міста Запоріжжя – створює певні умови для розвитку інфраструктури та взаємодії з обласними структурами. Така відстань визначає важливість ефективної організації місцевого управління, сприяє розвитку транспортних і комунікаційних зв'язків та необхідності забезпечення більш автономного розвитку громади.

Територія громади має важливе стратегічне розташування, оскільки межує з кількома іншими адміністративно-територіальними одиницями Запорізької області. Зі сходу її межі проходять із територією Смирновської сільської ради Більмацького району, що створює певні умови для взаємодії в контексті розвитку сільських територій. На півночі громада межує з територіями Григорівської, Тарасівської та Вербівської сільських рад Пологівського району, що також важливо з точки зору адміністративної і соціально-економічної співпраці з цими районами.

З заходу межі громади охоплюють території Остриківської, Балківської та Кіровської сільських рад Токмацького району, де існує потенціал для розвитку спільних інфраструктурних та культурних ініціатив. Південний захід громади межує з територіями Маківської та Новоспаської сільських рад Приазовського району, що визначає певні аграрні та економічні зв'язки між громадами. На південь від громади розташовані території Мануйлівської, Зеленівської та Гюнівської сільських рад Приморського району, що має велике значення для розвитку транспорту, сільського господарства та екологічних ініціатив на прикордонних територіях.

З південного сходу громада межує з територією Андріївської селищної ради Бердянського району, що створює додаткові можливості для співпраці в галузях, таких як водопостачання, енергетика, а також сприяє розвитку

спільних економічних і культурних проєктів. Усі ці межі утворюють важливу основу для розвитку міжмуніципального співробітництва, зокрема в аспектах, що стосуються взаємних інтересів та потреб на прикордонних територіях.

Територія громади займає площу, що складає понад 120 тисяч гектарів, на якій проживає близько 16,8 тисячі осіб. Це велика і різноманітна за природними умовами територія, яка забезпечує широкі можливості для розвитку як сільського господарства, так і інших галузей економіки. Гідрографічна мережа громади представлена численними ставками загальною площею понад 395 гектарів, що є важливим ресурсом для місцевої екосистеми та розвитку рибного господарства.

Серед природних ресурсів громади особливу увагу заслуговує лісовий фонд, що займає площу 5286 гектарів. Це території, вкриті лісами та іншими зеленими насадженнями, які мають важливе значення для збереження екологічної рівноваги. Зокрема, на території громади є лісосмуги, що займають понад 3400 гектарів, а також інші захисні насадження загальною площею близько 1859 гектарів. Крім того, на території громади є чагарники площею 17 гектарів, які виконують важливі екологічні функції, зокрема у захисті ґрунтів від ерозії та підтримці біорізноманіття.

Територія громади володіє значними земельними ресурсами сільськогосподарського призначення, загальна площа яких складає понад 108 тисяч гектарів. Ці землі є основою для розвитку аграрного сектору і забезпечують місцевих мешканців можливістю займатися сільським господарством, зокрема вирощувати різноманітні культури та утримувати худобу. Зокрема, на території громади значна частина земель відведена під рілля, площа якої становить майже 93 тисячі гектарів. Це є важливим ресурсом для вирощування зернових, технічних і інших культур, що сприяє розвитку місцевої економіки та забезпечує продовольчу безпеку.

Крім того, на території громади є земельні ділянки, які використовуються для багаторічних насаджень. Площа таких земель складає 428 гектарів, що дає можливість для вирощування плодових дерев, ягідних

кущів та інших довгострокових культур. Сіножаті займають 1548 гектарів, на яких вирощуються трави для корму худоби, що сприяє розвитку тваринництва на території громади. Окрім цього, на території громади є пасовища, площа яких становить понад 14 тисяч гектарів, що є значним ресурсом для випасу великої рогатої худоби та інших видів сільськогосподарських тварин. Ці земельні ресурси формують важливу основу для сталого розвитку сільського господарства громади та підтримують економічну стабільність регіону.

Чернігівщина зазнала тяжких втрат під час окупації російськими військами, яка охопила понад дві третини області.

Таблиця 2.1

Основні наслідки окупації Чернігівської області російськими військами

Показник	Значення
Окупована територія Чернігівської області	2/3 території
Кількість убитих мирних жителів	майже 700 осіб
Кількість поранених	понад 1000 осіб
Кількість пошкоджених об'єктів	понад 12 тисяч
Процент пошкодженого житла	85% від загальної кількості пошкоджених об'єктів
Кількість зруйнованих мостів	35 мостів
Кількість відновлених мостів	32 мости (тимчасові рішення)
Кількість відновлених житлових будинків	3000 будинків
Кількість будинків на реконструкції	2000 будинків
Кількість населених пунктів, що піддаються обстрілам	34 населених пункти
Кількість постійних мешканців в обстрілюваних зонах	близько 12 тисяч осіб

Протягом цього періоду російські війська вбили майже 700 мирних жителів, а ще понад тисячу осіб отримали поранення. Пошкодження інфраструктури і житлових будинків стало масштабною трагедією для місцевих мешканців. Окупанти знищили понад 12 тисяч об'єктів, причому 85% з них — це житлові будинки, що свідчить про безжальну війну проти цивільного населення, а не лише проти військових. Особливо тяжко довелося тим, хто проживав у населених пунктах навколо Чернігова, зокрема в Ягідному, де зазнали жахливих знущань і тортур.

Ці руйнування кардинально ускладнили життя місцевих жителів, зокрема через пошкодження комунікацій і ліквідацію можливості звертатися по медичну допомогу. Однак, попри величезні втрати, Чернігівщина активно відновлюється. За даними місцевих чиновників, вже відбудовано майже 3 тисячі житлових будинків, а ще 2 тисячі знаходяться на стадії реконструкції. Важливим етапом є відновлення соціальної та енергетичної інфраструктури, що дозволяє знову забезпечувати базові потреби громадян. Проте, незважаючи на ці позитивні зрушення, місцеві жителі досі стикаються з важкими проблемами, оскільки чимало людей не мають постійного житла, а деякі змушені жити в тимчасових умовах.

Крім того, руйнування транспортної інфраструктури, зокрема знищення 35 мостів, сильно погіршило логістичну ситуацію в регіоні. На даний момент, завдяки зусиллям Міністерства інфраструктури та місцевих волонтерів, вдалося відновити частину мостів, однак капітальні ремонти ще попереду. Проблеми області ускладнюються постійними обстрілами з боку Росії, внаслідок яких загивають мирні жителі. На сьогодні 34 населених пункти області перебувають під постійними ударами артилерії, що спричиняє нові жертви серед цивільних.

2.2. Соціально-економічний аналіз територіальної громади м. Чернігова

Згідно з даними реєстру територіальної громади міста Чернігова, на 1 січня 2022 року кількість осіб, зареєстрованих за місцем проживання в Чернігові, становила 276,3 тисячі осіб. На 1 січня 2023 року ця цифра знизилась до 275,97 тисячі осіб, що вказує на певний спад чисельності населення. Однак процес зменшення зареєстрованих мешканців не припиняється. Так, на 1 липня 2023 року кількість осіб, що мали реєстрацію в Чернігові, склала 275,19 тисячі осіб, що свідчить про подальше зменшення цієї чисельності [33].

Цей спад населення може бути зумовлений різними факторами, такими як міграція, як внутрішня (переміщення мешканців в інші міста чи райони), так і зовнішня, а також демографічними процесами, включаючи зниження рівня народжуваності та старіння населення. Крім того, зміни в економічній ситуації та соціальних умовах можуть впливати на рішення людей залишати місто або переселятися в інші регіони. Зниження чисельності зареєстрованого населення є важливим показником для міських органів влади, адже це може відображати як позитивні, так і негативні тенденції в розвитку міста.

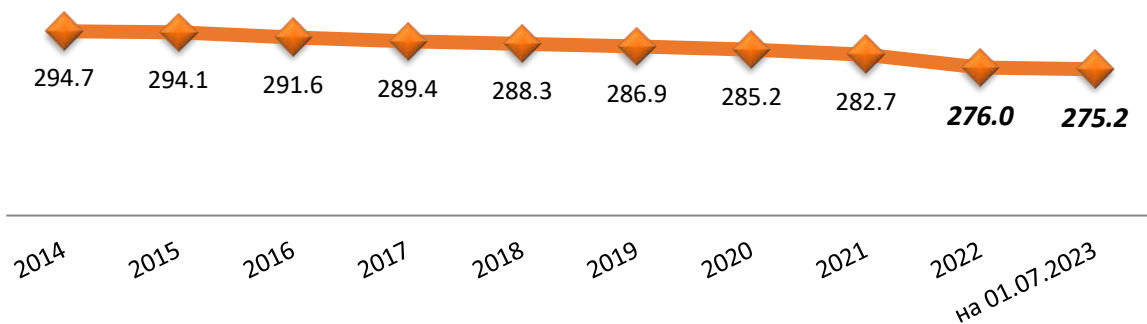

Рис.2.2. Чисельність наявного населення на кінець періоду (до 2021 року), чисельність зареєстрованого населення на кінець періоду (з 2022 року), тис. осіб

Джерело [33]

У першій половині 2023 року в Чернігові було зареєстровано народження 598 дітей, що на 18% більше порівняно з аналогічним періодом 2022 року. Це свідчить про позитивні тенденції у демографічній ситуації міста, зокрема зростання рівня народжуваності. Збільшення кількості народжених може бути результатом як поліпшення соціальних умов, так і позитивних змін у підтримці сімейної політики на рівні місцевої влади, що сприяє створенню комфортних умов для молодих батьків.

Водночас, за той самий період, у Чернігові померло 1 831 особа, що на 28% менше, ніж за відповідний період минулого року. Це значне зниження смертності може бути наслідком покращення медичних послуг, профілактичних заходів та зусиль у боротьбі з основними причинами

смертності, такими як серцево-судинні захворювання, інфекційні хвороби чи нещасні випадки.

Природне скорочення населення міста, яке визначається як різниця між кількістю померлих та народжених, за перші шість місяців 2023 року склало 1 233 особи. Це означає, що попри збільшення народжуваності, смертність залишається значним фактором, що впливає на загальну демографічну ситуацію в місті. Проте, з огляду на зниження рівня смертності, це може бути знаком того, що на рівні міської влади та медичних установ вживаються ефективні заходи, спрямовані на покращення здоров'я населення.

Загалом, хоча природне скорочення населення залишається проблемою, тенденції зниження смертності та збільшення народжуваності дають надію на покращення демографічної ситуації в майбутньому.

Таблиця 2.2

Динаміка основних показників відтворення населення у м. Чернігові

Роки	Народжених, осіб	Померлих, осіб	Природний приріст (скорочення), осіб
2014	2 684	3 655	-971
2015	2 517	3 467	-950
2016	2 474	3 545	-1 071
2017	2 251	3 501	-1 250
2018	2 147	3 615	-1 468
2019	1 900	3 674	-1 774
2020	1 846	4 066	-2 220
2021	2 162	4 647	-2 485
2022	1 080	4 336	-3 256
січень-червень 2023 року	598	1 831	-1 233

Джерело [33]

Згідно з даними управління охорони здоров'я Чернігівської міської ради, основними причинами смертності серед населення міста у 2022 році стали хвороби системи кровообігу, які стали причиною смерті близько 61% усіх померлих. Це є важливим індикатором проблем, пов'язаних із серцево-судинними захворюваннями, такими як інфаркти, інсульты, гіпертонічна

хвороба та інші хвороби серця, які традиційно залишаються одними з основних причин смертності в Україні.

Крім того, ще 14,5% усіх смертей у Чернігові у 2022 році було спричинено новоутвореннями, що свідчить про значний рівень онкологічних захворювань серед населення міста. Рак залишається однією з найбільших медичних проблем в країні, і зростаюча кількість випадків новоутворень вимагає постійного вдосконалення системи діагностики та лікування, а також акценту на профілактичні заходи та раннє виявлення захворювань.

Ці статистичні дані підкреслюють важливість подальшої роботи в напрямку профілактики та боротьби з хворобами серцево-судинної системи та онкологічними захворюваннями. Водночас, вони вказують на необхідність активного впровадження заходів, спрямованих на покращення здоров'я населення, зокрема шляхом підвищення рівня обізнаності серед людей, покращення медичних послуг та доступу до лікування, а також популяризації здорового способу життя.

Таблиця 2.3

Смертність населення за основними причинами

Класи захворювань	Показник на 100 тис. населення		
	2020 рік	2021 рік	2022 рік
Хвороби системими кровообігу	769,0	779,0	731,3
Злоякісні новоутворення	195,7	187,9	175,2
Хвороби органів дихання	91,2	137,0	162,5
Травми, отруєння, опіки	69,2	64,0	86,7
Хвороби органів травлення	49,0	49,0	51,1

Джерело [33]

У структурі населення Чернігова на початок 2022 року спостерігається явна перевага жінок. Їх питома вага становила 54,4%, що значно більше порівняно з кількістю чоловіків, частка яких складала 45,6%. Це відображає

загальну демографічну тенденцію, характерну для багатьох регіонів України, де жінки складають більшість серед населення. Таке співвідношення може бути зумовлене різними чинниками, зокрема більшим середнім віком жінок, тривалішою тривалістю життя серед жінок порівняно з чоловіками, а також іншими соціально-економічними аспектами.

Ця демографічна особливість має певний вплив на соціальні процеси в місті, зокрема на потреби у соціальних, медичних та економічних послугах, орієнтованих на жінок, а також на забезпечення рівноправних можливостей для обох статей у різних сферах життя. Крім того, зміни в статевій структурі населення можуть мати вплив на ринок праці, освітні та культурні ініціативи, а також на загальний рівень благополуччя громади.

Місто Чернігів має регресивну вікову структуру населення, що є характерним наслідком низького рівня народжуваності та збільшення тривалості життя. Ці фактори призводять до того, що частка старшого населення, зокрема людей похилого віку, дещо перевищує частку наймолодших. На 1 січня 2022 року частка дітей віком 0–14 років становила лише 13,1% від загальної чисельності населення міста. Це свідчить про зменшення кількості молодого покоління та вказує на необхідність звернення уваги на заходи, спрямовані на підтримку сімей та підвищення рівня народжуваності.

Значну частку населення складають люди віком 15–64 роки, яких на зазначену дату було 69,3%. Ця група є основною робочою силою міста, і її активність безпосередньо впливає на економічну ситуацію та соціальний розвиток Чернігова. Однак зростання кількості осіб у віковій категорії 65 років і старше, яка становить 17,6%, є важливим показником для планування соціальних послуг, медичного обслуговування та інших необхідних інфраструктурних змін.

Вікова структура населення міста вказує на поступову старість демографії, що може створювати додаткові виклики для соціальної сфери, системи охорони здоров'я та економіки. Тому важливим є ухвалення

ефективних заходів для підтримки старших людей, а також стимулювання народжуваності через підтримку молодих сімей та забезпечення умов для виховання дітей.

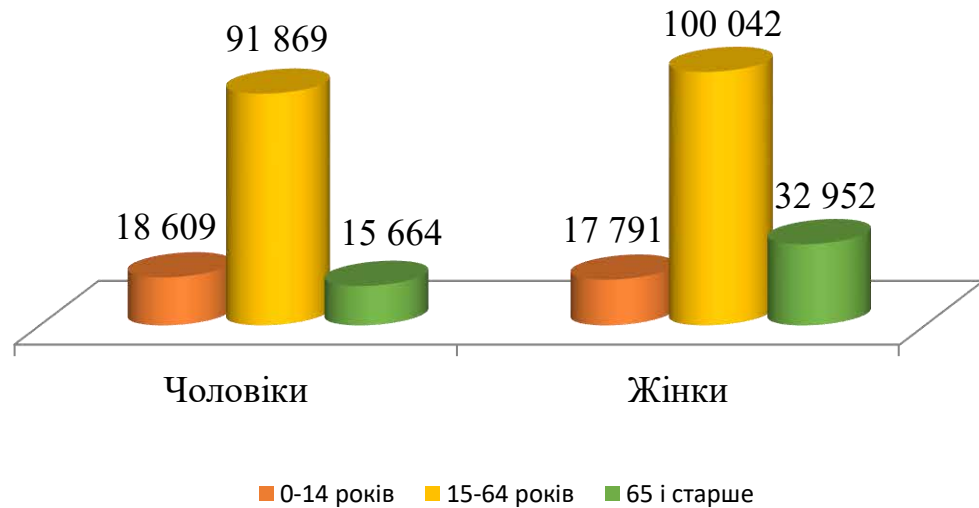

Рис.2.3. Структура постійного населення за статтю та основними віковими групами, осіб

Джерело [33]

За період січень-вересень 2023 року до бюджету Чернігівської міської територіальної громади, включаючи офіційні трансферти, надійшло 2 807,0 млн грн, що становить 102,9% від затверджених призначень на звітний період із урахуванням змін. З цієї суми до загального фонду надійшло 2 609,2 млн грн, що складає 98,6% від планового показника на січень-вересень 2023 року, а до спеціального фонду – 197,8 млн грн, що в 2,4 рази більше, ніж було заплановано на звітний період.

Щодо надходжень власних та закріплених джерел доходів загального фонду бюджету Чернігівської міської громади, то за січень-вересень 2023 року вони склали 2 203,2 млн грн. Це на 36,5 млн грн або 1,6% менше затверджених призначень з урахуванням змін.

Проте обсяги надходжень порівняно з аналогічним періодом 2022 року значно зросли, перевищивши минулорічні показники на 461,8 млн грн, або на 19,7%. Це зростання було зумовлене підвищенням надходжень від власних та

закріплених джерел доходів, зокрема, завдяки збільшенню надходжень від податку на доходи фізичних осіб, акцизного податку, місцевих податків і зборів, а також збільшенню обсягу неподаткових надходжень та міжбюджетних трансфертів.

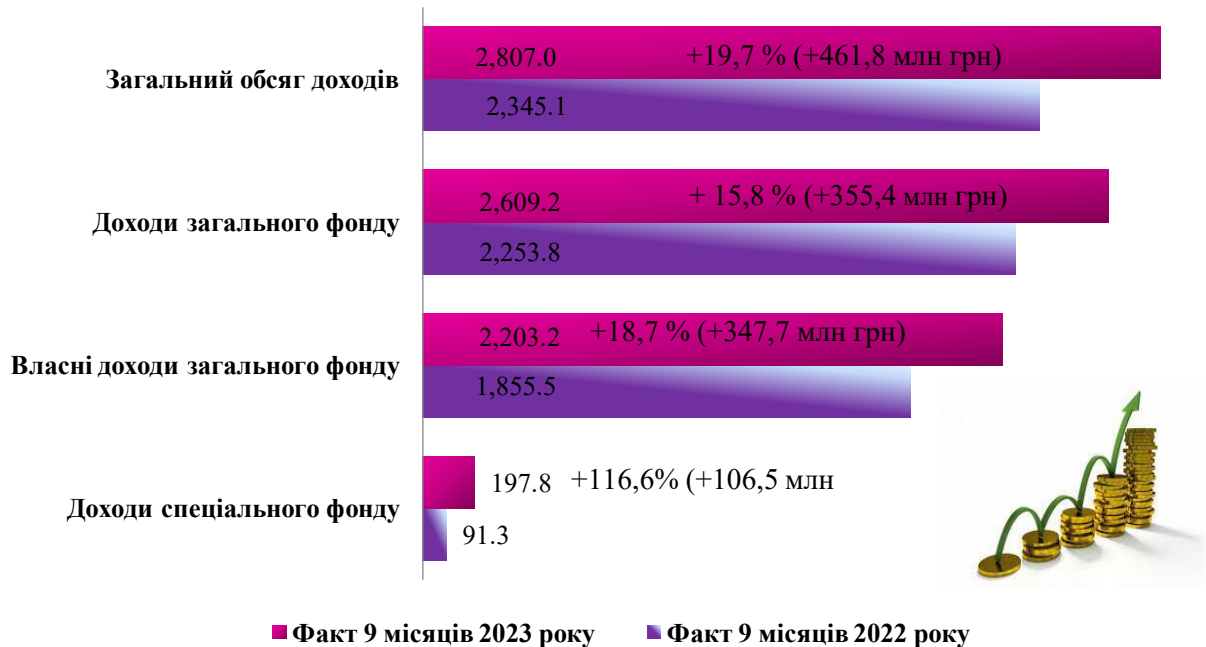

Рис.2.4. Динаміка обсягу доходів міського бюджету за 9 місяців 2022-2023 років, млн грн

Джерело [33]

У періоді січень-вересень 2023 року обсяг отриманих трансфертів для Чернігівської міської територіальної громади зріс на 3,8% або 14,9 млн грн порівняно з відповідним періодом минулого року. Це сталося завдяки отриманню субвенцій з місцевих бюджетів для виплати грошових компенсацій за належні для отримання жилі приміщення для певних категорій осіб. Зокрема, надійшли субвенції для надання компенсацій родинам учасників бойових дій на території інших держав, а також для внутрішньо переміщених осіб, які брали участь в антитерористичній операції, а також у забезпеченні національної безпеки та оборони України. Ці субвенції спрямовані на поліпшення житлових умов для осіб, зокрема тих, хто має інвалідність через участь у війні.

Крім того, були отримані додаткові трансферти для проектування, відновлення та модернізації об'єктів соціального, культурного та житлово-комунального призначення, що сприяє поліпшенню умов для життєдіяльності населення міста. Варто зазначити, що в січні-вересні 2022 року такі міжбюджетні трансферти не надходили.

Також у звітному періоді зафіксовано збільшення надходжень іншої субвенції з загального фонду обласного бюджету, зокрема для пільгового медичного обслуговування осіб, постраждалих від Чорнобильської катастрофи, та для виконання доручень виборців депутатами обласної ради. Обсяг цієї субвенції зріс на 0,9 млн грн або в 2,5 рази, досягнувши 1,5 млн грн, порівняно з 0,6 млн грн у відповідному періоді 2022 року.

З іншого боку, обсяг освітньої субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам зменшився на 43,0 млн грн, або на 11%, склавши 348,2 млн грн порівняно з 391,2 млн грн у січні-вересні 2022 року. Також зменшилась субвенція з місцевого бюджету на здійснення переданих видатків у сфері освіти – на 0,1 млн грн або на 2,5% (3,9 млн грн проти 4,0 млн грн у відповідному періоді минулого року). Зменшення обсягів субвенцій спостерігається й у сфері надання державної підтримки особам з особливими освітніми потребами, де обсяг субвенції скоротився на 1,0 млн грн або на 41,1% (1,5 млн грн проти 2,5 млн грн у січні-вересні 2022 року).

За останніми статистичними даними, станом на 01 лютого 2022 року номінальна середньомісячна заробітна плата штатних працівників у Чернігівській області становила 11 853 грн, що на 4% більше порівняно з рівнем 2021 року. Цей показник свідчить про невелике, але стабільне зростання доходів населення в регіоні, що може бути результатом загального економічного розвитку області та інфляційних процесів. Таке підвищення заробітної плати відображає поступову тенденцію до покращення рівня життя працівників, хоча й не є кардинальним змінням в умовах економічної ситуації області.

Згідно з даними Пенсійного фонду України, середня заробітна плата в Україні, з якої сплачуються страхові внески та яка використовується для обчислення пенсій згідно з Законом України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», у 2022 році склала 14 489,00 грн. У першому кварталі 2023 року цей показник знизився до 12 954,12 грн, а в першому півріччі 2023 року зріс до 13 768,40 грн.

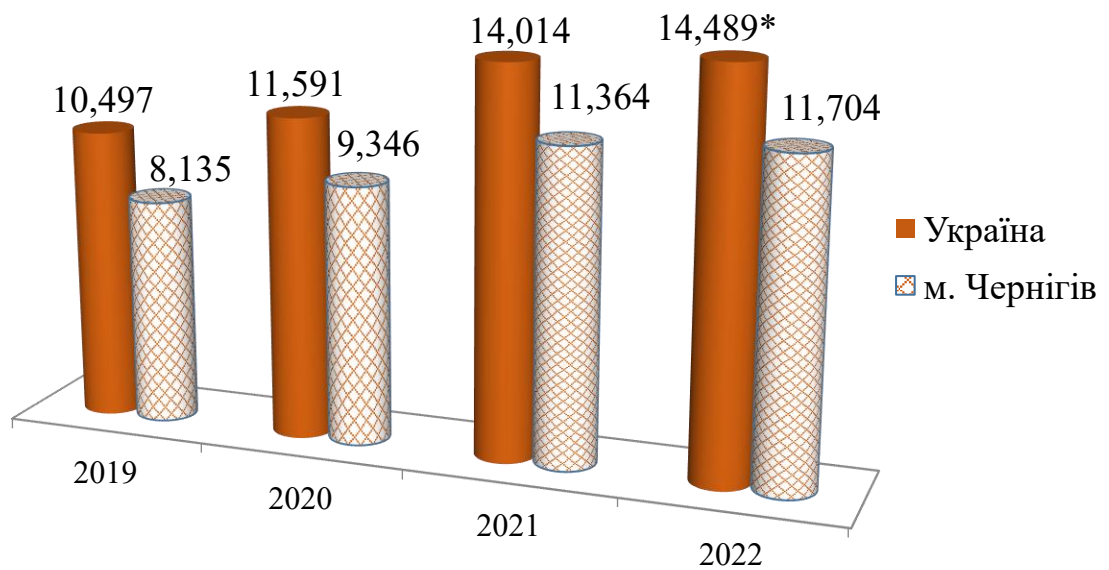

Рис.2.5. Середньомісячна заробітна плата у м. Чернігові у 2022 році, грн
Джерело [33]

Що стосується Чернігова, то середня заробітна плата в місті за 2022 рік, з урахуванням відкритих даних Пенсійного фонду України, Національного банку України та Міністерства економіки України, становила близько 11 704 грн. Цей показник нижчий за середній по країні, що відображає особливості економічної ситуації в регіоні та може вказувати на певні соціально-економічні відмінності між столицею та регіонами.

2.3. Оцінка ресурсного потенціалу громади

Територіальна громада міста Чернігова являє собою органічну та компактну планувальну структуру, що сформувалася на правобережжі річки Десна. Це місто, що поєднує в собі багатий історичний та культурний спадок із сучасним урбаністичним розвитком, створюючи унікальний образ, в якому гармонійно поєднуються традиції та інновації. Чернігів виступає не лише важливим економічним і адміністративним центром, але й містом з надзвичайно значущою історико-культурною спадщиною, що формує його неповторний вигляд. На фоні сучасної урбаністичної забудови збереглася велика кількість архітектурних пам'яток, які є свідченням багатосторонньої історії міста та його зв'язку з культурним розвитком України.

Ресурсний потенціал Чернігівської міської територіальної громади комплексно та структуровано, з акцентом на його відновлення, модернізацію і сталий розвиток, відображено у таких стратегічних документах, як:

- План відновлення та розвитку Чернігівської міської територіальної громади [46];
- Програма економічного і соціального розвитку Чернігівської міської територіальної громади на 2024 рік (а також у проєкті Програми на 2025 рік) [33];
- Концепція розвитку Чернігова «Стійке місто. Стійкий дух. Стійкий розвиток» [49].

Ці стратегічні документи демонструють системний підхід до оцінки та розвитку ресурсного потенціалу міської територіальної громади від сфер історії та культури до енергоефективності та цифровізації.

Особливою цінністю міського середовища Чернігова є величезна кількість пам'яток історії та культури, що охоплюють різні етапи розвитку регіону та міста. Унікальні архітектурні ансамблі, собори, монастирі, а також численні будівлі, що збереглися з різних історичних періодів, створюють атмосферу, в якій історія й сучасність переплітаються у вражаючому єднанні.

Важливим є те, що ці архітектурні об'єкти не існують ізольовано, а органічно вписуються в навколишній ландшафт, створюючи особливу взаємодію між природою і містом. Саме це з'єднання архітектури та природного середовища робить Чернігів таким неповторним, надаючи йому своєрідності та атмосфери, яку неможливо знайти в жодному іншому місті.

Територія Чернігівської міської громади володіє багатими природними ресурсами, які сприяють розвитку різних галузей економіки та створюють потенціал для екологічного туризму [34]. Один із найважливіших природних ресурсів – сосново-дубові ліси, що займають значну частину території. Ці ліси не лише забезпечують екологічний баланс і є домівкою для різноманітних видів флори та фауни, але й служать важливими мисливськими та рибальськими угіддями, приваблюючи любителів природи та активного відпочинку [36].

Крім того, Чернігівська область має значні поклади корисних копалин, серед яких родовища бішофіту, нафти, газу, а також поклади кварцового піску, гравію, глини, каоліну та торфу. Ці природні ресурси мають важливе значення для розвитку промисловості. Вони використовуються в будівельній галузі, виробництві та для інших технічних потреб, а також мають великий економічний потенціал, що відкриває можливості для енергетичного забезпечення регіону та країни в цілому [35]. Завдяки цьому природному багатству територія Чернігівської громади має важливе стратегічне значення як для екологічно сталого розвитку, так і для економічного зростання через використання цих ресурсів у промисловості та енергетиці.

Чернігівська міська територіальна громада з центром у м. Чернігів є головним транспортним вузлом області, через який проходять транспортні магістралі з обслуговування перевезень пасажирів та вантажів у всіх видах сполучень. Транспортна система Чернігівської ОТГ має розгалужену мережу залізничного, автомобільного, міського електричного та водного транспорту [35]. Зокрема, мережа міського пасажирського транспорту налічує 13 автобусних та 9 тролейбусних маршрутів, що забезпечує сполучення навіть

найвіддаленіших районів Чернігова із центром міста. Усі автотранспортні засоби, що задіяні на маршрутах, обладнані GPS-трекерами та підключені до системи моніторингу ТОВ «Дозор Україна», що дає можливість слідкувати за роботою громадського транспорту в режимі реального часу. Також щоденно на міські маршрути виходить 56 тролейбусів.

У 2022 році обсяг перевезень пасажирів автотранспортом у межах міста Чернігова становив 10,1 млн пасажирів. Загальні обсяги здійснених перевезень міським електротранспортом за цей же період – 14,7 млн осіб [33]. У порівнянні з 2020 та 2021 роком ці показники зменшилися [38]. У першому півріччі 2023 року загальні обсяги пасажирських перевезень міським автотранспортом та електротранспортом зросли на понад 200%. Причиною цього стало припинення активних бойових дій на території Чернігівщини [33].

Житлова інфраструктура у місті Чернігові попри вплив різноманітних негативних факторів, у першу чергу пов'язаних із воєнними діями, активно розвивається. У 2022 році було прийнято в експлуатацію багатоповерхові багатоквартирні житлові будинки загальною площею 59,2 тис. кв. м. За 9 місяців 2023 року – такі ж будівельні об'єкти загальною площею 31,3 тис. кв. м, що відображено на Рис. 2.6.

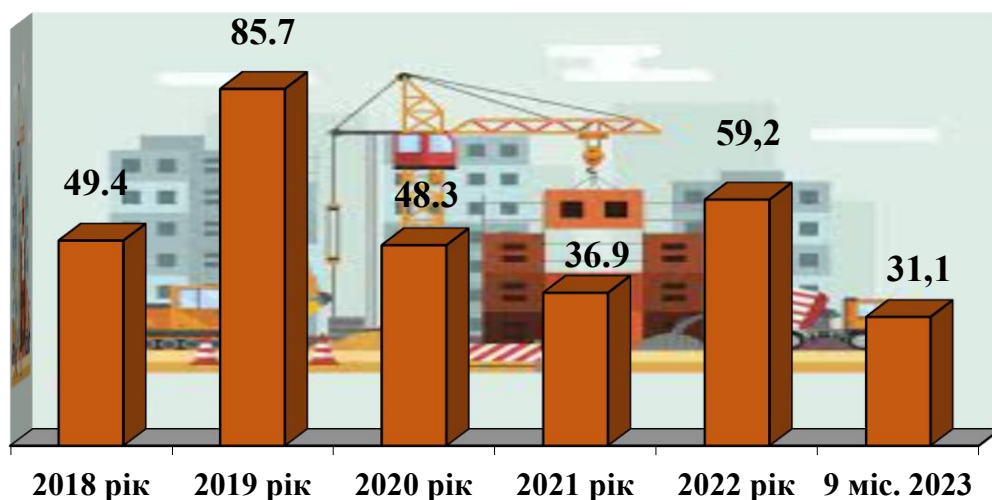

Рис. 2.6. Введення в експлуатацію житла у м. Чернігові, тис. кв. м

Джерело [33]

Загалом же, у період з 2018 по 2023 рік у Чернігові спостерігалися коливання темпів введення в експлуатацію житла, з піковим значенням у 2019 році та відновленням темпів у 2022 році. Динаміка 2023 року свідчить про часткову активізацію будівельної галузі у місті та стабільний розвиток житлової інфраструктури.

Комунальні послуги в межах міської громади надають 23 комунальні підприємства, що реалізують свої функції за різними напрямками, включаючи житлово-комунальне господарство, будівництво, екологію, транспорт, туризм, культуру, інформаційну сферу тощо [32]. Для збору інформації від споживачів комунальних послуг про наявні проблеми у місті діє міський контакт-центр.

Наприкінці 2023 року серед мешканців Чернігова було проведено соціологічне опитування, яке стосувалося умов життя, безпеки та перспектив розвитку громади. Загалом було опитано 462 людини. Одним із ключових питань опитування було таке, що стосувалося якості надання комунальних послуг в громаді. За його результатами 66% мешканців громади оцінили якість надання комунальних послуг позитивно [45].

Важливим компонентом ресурсного потенціалу громади є сфера енергетики. У міській територіальній громаді Чернігова енергоефективність розглядають як невід'ємний компонент Концепції розвитку та відбудови міста.

Затверджений у місті План відновлення та розвитку Чернігівської міської територіальної громади передбачає врахування різноманітних аспектів, спрямованих на забезпечення енергоефективності, використання відновлюваних джерел енергії, інтеграцію «зелених технологій». З-поміж заходів, над якими працюють у місті в рамках документу, передбачено:

- проведення ремонту пошкоджених у результаті воєнних дій житлових будинків з втіленням енергоефективних рішень;
- здійснення енергетичної модернізації та реновації застарілого житлового фонду;

- стабілізація та розвиток систем тепло-, водопостачання та водовідведення з акцентом на енергоефективність;
- впровадження альтернативних джерел енергії та модернізація комунальної системи опалення для підвищення енергоефективності [46].

Реалізація усіх цих заходів стане суттєвим чинником зміцнення ресурсного потенціалу Чернігівської міської територіальної громади у сфері енергетики. Вони сприятимуть підвищенню енергоефективності житлового фонду, стабілізації та розвитку інженерної інфраструктури, зменшенню залежності від традиційних джерел енергії (газу, вугілля тощо), а також економії бюджетних ресурсів та формуванню сучасної моделі енергоспоживання.

Чернігівська міська територіальна громада демонструє значну інституційну спроможність, що проявляється у здатності місцевої влади ефективно реагувати на виклики, зокрема пов'язані із наслідками воєнних дій. Впровадження плану відновлення та розвитку громади [46] свідчить про стратегічне бачення та прагнення сталого розвитку.

Водночас, якщо у 2017 році прозорість діяльності Чернігівської міської ради фахівці Міжнародного центру політичних досліджень оцінили на 65,8% від максимально можливого результату (Чернігів посідав 8 місце із 50 найбільших міст України, включених у дослідження) [47], то уже станом на 2023 рік в рамках програми «Прозорі міста» (дослідження проводила організація Transparency International Ukraine) Чернігів отримав статус «частково прозорого» міста [48].

Відзначаємо також, що попри географічне розташування у прифронтовій зоні Чернігівської міської територіальної громади, Чернігівська міська рада продовжує свою активну роботу, спрямовану на всебічний розвиток та відновлення громади після постійних обстрілів. Орган місцевого самоврядування у Чернігові проводить відкриті пленарні засідання сесій та постійних депутатських комісій, на офіційному сайті громади публікуються прийняті на сесіях рішення, розпорядження міського голови, порядки денні

засідань, результати поіменних голосувань депутатів, протоколи засідань, а трансляція усіх засідань ведеться онлайн. Громадяни мають всебічний доступ до засідань ради та можливість оперативно ознайомлюватися із проєктами рішень та уже прийнятими рішеннями. У місті періодично проходять громадські слухання та громадські обговорення. Місто включене до «Єдиної системи місцевих петицій», яка дає можливість мешканцям звернутися до представників місцевої влади з власними ініціативами. Посадові особи ради здійснюють особистий прийом громадян за визначеними та оприлюдненими графіками, а також контакти посадовців і місцевих депутатів оприлюднені на офіційному сайті ради.

Тісний зв'язок мешканців міста з місцевою владою забезпечуються через мобільний додаток «Smart Chernihiv». Працюють також мобільні додатки «Чернігів Газ» та «Чернігів Енерго», які забезпечують безконтактний зв'язок мешканців громади із важливими комунальними службами.

Разом з тим, в рамках діджиталізації міста розробляється пропозиція щодо створення мобільного додатка «My Chernihiv», який забезпечить цифровізацію послуг, прозорість влади та стане центральним інформаційним хабом в громаді. У додатку можна буде знайти усю необхідну інформацію про місцеву владу, дистанційно звернутися до депутатів. Тут відбудуватимуться голосування містян в рамках «Бюджету участі», а також проводитимуться опитування мешканців міста щодо різних питань щодо життєдіяльності в громаді. У додатку також планують розмістити Mapу велосипедної інфраструктури громади, розклад руху громадського транспорту, місця парковок авто та інформацію щодо ремонту доріг [32].

Важливим інструментом для виявлення, мобілізації та розвитку ресурсного потенціалу громади мають міські цільові програми. Вони сприяють оптимальному використанню наявних людських, природних, економічних, інфраструктурних та інформаційних ресурсів громади, а також створюють умови для залучення додаткових зовнішніх ресурсів з метою всебічного розвитку громади. Серед таких цільових програм:

- Комплексна цільова Програма розвитку житлово-комунального господарства міста Чернігова;
- Програма економічного і соціального розвитку Чернігівської міської територіальної громади;
- Програма забезпечення громадської безпеки та правопорядку на території м. Чернігова;
- Програма розвитку громадського транспорту загального користування м. Чернігова;
- Програма відновлення та розвитку електричного транспорту м. Чернігова [32].

Ці та інші міські цільові програми передбачають глибокий аналіз поточної ситуації в громаді, оцінку наявних ресурсів та виявлення потреб громади. Завдяки цьому вдається систематизувати дані про потенціал громади та визначити ключові напрямки її розвитку. Такі програми є дієвим механізмом, що дозволяє трансформувати наявні ресурси у конкретні досягнення.

Підсумовуючи, звертаємо увагу на те, що оцінка ресурсного потенціалу міської територіальної громади засвідчує наявність передумов для її сталого соціально-економічного розвитку. Чернігівська міська територіальна громада володіє вигідним природно-географічним положенням, розвиненою інфраструктурою, історико-культурною спадщиною, а також величезним потенціалом для розвитку енергетичної галузі, подальшої цифровізації громади, прояву інституційної спроможності та створення привабливого інвестиційного середовища. Використання стратегічного підходу до планування розвитку, впровадження інноваційних підходів в управлінні та активне залучення мешканців до процесів прийняття рішень дозволить не лише зберегти, а й розвинути наявний ресурсний потенціал і трансформувати його у економічну стійкість та якість життя населення.

РОЗДІЛ 3

СТРАТЕГІЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ М. ЧЕРНІГОВА В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

3.1. Визначення стратегічних пріоритетів сталого розвитку територіальної громади м. Чернігова

Визначення стратегічних пріоритетів сталого розвитку територіальної громади міста Чернігова вимагає врахування не лише економічних, соціальних та екологічних аспектів, але й актуальних викликів, які виникають в умовах воєнного стану та надзвичайних ситуацій. Одним із ключових завдань є активна участь громади у підготовці та виконанні завдань національного спротиву, як у мирний час, так і в особливий період. Це включає сприяння створенню добровольчих формувань територіальних громад, що стане основою для забезпечення безпеки на місцевому рівні, а також для підтримки державної оборонної системи. Особлива увага має бути приділена забезпеченню публічної безпеки населення, як в умовах воєнного стану, так і після його завершення. Важливою складовою цього процесу є гарантування безперебійного функціонування критичних об'єктів інфраструктури міста, що є необхідним для нормального життєзабезпечення громади, а також для стабільної роботи державних і комунальних служб [2].

Водночас, стратегічний розвиток міста має включати популяризацію участі громадян у національному спротиві та виховання у молоді почуття патріотизму через військово-патріотичні заходи. Важливою складовою цього процесу є підготовка мешканців до участі в заходах національного спротиву, що включає в себе фінансування заходів з територіальної оборони та організацію роботи з підготовки громадян до участі в національних ініціативах. Пріоритетним завданням є також активна участь міської влади в реалізації заходів державної політики щодо цивільного захисту населення та території міста від надзвичайних ситуацій техногенного та природного

характеру. Місто повинно бути готовим до швидкого реагування на такі ситуації, що передбачає постійну підготовку органів управління та сил міської субланки до дій у мирний час і в особливий період.

Не менш важливою є організація відновлювальних робіт після надзвичайних ситуацій та подій, що вимагає скоординованих зусиль місцевих органів влади, а також усіх служб цивільного захисту для запобігання виникненню нових надзвичайних ситуацій і оперативної ліквідації їхніх наслідків. Усі ці заходи повинні здійснюватися через ефективну координацію дій між органами управління та відповідними службами міста. Для цього особливу увагу необхідно приділяти організації своєчасного оповіщення керівного складу та сил міської субланки про надзвичайні ситуації, що дозволить забезпечити швидке реагування та стабільність міської інфраструктури навіть в умовах кризових ситуацій.

Визначення стратегічних пріоритетів сталого розвитку територіальної громади міста Чернігова на 2025 рік є важливим етапом для забезпечення подальшого розвитку міської інфраструктури, покращення якості життєвих умов для населення та забезпечення екологічної безпеки. Головною метою є задоволення потреб чернігівців у житлово-комунальних послугах належної якості та відновлення і розвиток інфраструктури міста, що забезпечить стабільність функціонування міських систем у всіх аспектах життєдіяльності. Одним з ключових завдань є забезпечення належного стану житлового фонду, зокрема в особливий період, коли необхідно буде адаптувати та підтримувати технічний стан будівель у відповідності до нових вимог. Для цього важливо сприяти розвитку новітніх форм самоорганізації населення, що забезпечить ефективне утримання житлового фонду, особливо в умовах змінюваних соціально-економічних умов.

Невід'ємною частиною стратегічних пріоритетів є забезпечення безпечного руху транспорту та пішоходів по міських автошляхах. У зв'язку з цим, пріоритетними напрямками є відновлення та покращення технічного стану доріг і тротуарів, а також зменшення концентрації дорожньо-

транспортних пригод, особливо на аварійно-небезпечних ділянках міських доріг. Це вимагатиме комплексного підходу до ремонту та облаштування дорожньої інфраструктури, а також поліпшення системи зливової каналізації, щоб мінімізувати ризики затоплень під час сильних дощів.

Таблиця 3.1

Стратегічні пріоритети сталого розвитку територіальної громади міста
Чернігова на 2025 рік

Стратегічний напрямок	Мета до 2025 року	Ключові завдання	Очікувані результати
Житлово-комунальні послуги	Забезпечення якісних послуг для населення	Відновлення та розвиток житлової інфраструктури, покращення технічного стану житлового фонду	Покращення якості життя мешканців, зменшення кількості аварій на об'єктах житлового господарства
Інфраструктура міста	Відновлення та розвиток міських доріг і тротуарів	Покращення стану доріг та зливової каналізації	Зменшення кількості ДТП, підвищення комфортності руху
Екологічна безпека	Підвищення екологічної безпеки міста	Адаптація до змін клімату, відновлення та охорона навколишнього середовища	Покращення якості повітря, води та ґрунтів
Транспорт і безпека	Забезпечення безпеки руху транспорту і пішоходів	Вдосконалення дорожньої інфраструктури, освітлення вулиць	Зниження аварійності, підвищення безпеки на дорогах
Підтримка сталого розвитку	Покращення умов для сталого розвитку міста	Розвиток самоорганізації населення, підтримка ініціатив громади	Підвищення ефективності управління житловим фондом, розвиток співпраці з громадою

Джерело [4]

Окрім цього, важливою частиною стратегії є забезпечення якісного зовнішнього освітлення міста. Це не лише покращить комфорт і безпеку для мешканців Чернігова, але й стане важливим кроком до підтримання естетики міського середовища. Разом з цим, в умовах змін клімату, Чернігову необхідно адаптувати свої стратегії до нових екологічних викликів. Підвищення екологічної безпеки та відновлення сприятливого навколишнього середовища є важливими пріоритетами для сталого розвитку міста. Відновлення зелених

зон, захист водних ресурсів та зменшення рівня забруднення повітря і ґрунтів стануть важливими кроками для забезпечення сталого розвитку Чернігова.

Сприяння забезпеченню житлом внутрішньо переміщених осіб та осіб, житло яких було зруйновано, є одним із ключових аспектів соціальної стабільності та розвитку міста Чернігова в умовах поточної ситуації. Важливим завданням є ефективна фіксація та моніторинг завданих пошкоджень і руйнувань житлового фонду, що дозволить оперативно визначити пріоритетні напрями відновлення та реконструкції житлових об'єктів. Одним із важливих кроків є приведення діючої містобудівної документації міста у відповідність до вимог чинного законодавства у сфері містобудівної діяльності, що дозволить забезпечити якісне та безпечне планування територій.

Разом із цим, важливим напрямком є розроблення нової містобудівної документації, яка враховуватиме сучасні вимоги щодо ефективного використання земельних ресурсів, охорони навколишнього середовища та розвитку інфраструктури міста. Реалізація Концепції оформлення зовнішніх фасадів будинків з об'єктами громадського призначення стане важливим етапом у поліпшенні естетичного вигляду міста, що вплине на привабливість Чернігова як для місцевих жителів, так і для туристів.

Невід'ємною частиною розвитку житлової сфери є збереження та покращення стану об'єктів соціального, тимчасового та службового житла, зокрема, дитячих будинків сімейного типу та їх конструктивних елементів. Це дозволить забезпечити належні умови для проживання та розвитку дітей, а також підвищити рівень життя соціально вразливих категорій населення.

Адаптація бізнесу до роботи в умовах подолання наслідків збройної агресії є важливою складовою стратегії економічного відновлення міста Чернігова. У цих умовах необхідно створити стійке економічне середовище, яке сприятиме відновленню та розвитку підприємництва, зокрема малого та середнього бізнесу, який є основою економічної стабільності на місцевому рівні. Сприяння покращенню умов для започаткування та реєстрації

підприємницької діяльності, спрощення адміністративних процедур, а також підтримка підприємців, які постраждали від негативного впливу воєнного стану, стане важливою складовою в процесі відновлення економічної активності в місті.

Важливим аспектом є підтримка бізнесу міста в умовах воєнного стану, що передбачає надання не лише фінансової допомоги, але й консультаційної та організаційної підтримки для збереження та розвитку підприємств, особливо тих, що забезпечують важливі для життєдіяльності міста послуги. Оптимізація регуляторного середовища для покращення бізнес-клімату дозволить зменшити адміністративні бар'єри та стимулювати інвестиційну активність.

Одним із пріоритетних напрямів є інформаційна та ресурсна підтримка бізнесу, зокрема промоція місцевих товаровиробників, що допоможе підприємцям знайти нові ринки збуту та залучити нових партнерів. У той же час, сприяння розширенню інфраструктури для розвитку мікро підприємництва, малого та середнього бізнесу дозволить створити необхідні умови для росту бізнесу та зайнятості населення.

Іншим важливим елементом є впровадження оптимізованих спрощених процедур для отримання адміністративних послуг. Це допоможе зменшити час та витрати для бізнесменів, підвищуючи їхню ефективність та конкурентоспроможність. Обмін кращими практиками між місцевими підприємцями та органами влади сприятиме поширенню успішних моделей ведення бізнесу та покращенню загальних умов ведення господарської діяльності в місті.

Формування зручної сервісної системи надання адміністративних і реєстраційних послуг для суб'єктів господарювання стане важливим кроком у полегшенні доступу підприємців до необхідних послуг, дозволяючи зосередитися на розвитку бізнесу, а не на бюрократичних перешкодах. Ці заходи разом забезпечать сталий розвиток підприємництва в Чернігові та

сприятимуть економічному відновленню міста після наслідків збройної агресії.

Одним із ключових завдань для сталого розвитку Чернігова є активізація міжнародного співробітництва міста. Це дозволить не лише зміцнити зв'язки з іншими містами, але й сприятиме залученню гуманітарної та іншої допомоги, необхідної для відновлення та розвитку Чернігова після воєнних дій. Партнерські відносини з містами та міжнародними організаціями можуть забезпечити підтримку у вигляді фінансів, технологій, інвестицій та експертних знань, що є критично важливим для ефективного відновлення інфраструктури, соціальних послуг та інших важливих секторів міської економіки.

Забезпечення пізнаваності міста та створення позитивного інвестиційного іміджу є важливим кроком у залученні інвестицій, необхідних для сталого розвитку Чернігова. Створення позитивного образу на національному та міжнародному рівнях сприятиме поверненню як приватних інвесторів, так і державних ресурсів для реалізації інфраструктурних та соціальних проєктів. Дієва комунікаційна стратегія з нинішніми та майбутніми містами-партнерами допоможе не тільки презентувати Чернігів на міжнародній арені, але й забезпечить відкритий канал для взаємодії та обміну досвідом.

Оптимізація процесів адаптації управлінських і господарських методик до світових стандартів сприятиме підвищенню ефективності управління містом. Це включає впровадження передового міжнародного досвіду в організацію міських процесів, розбудову інфраструктури, економічне планування та управління ресурсами. Залучення зарубіжного досвіду дозволить Чернігову стати більш конкурентоспроможним і відкритим для нових інвестицій та партнерств.

Пошук партнерів для опрацювання спільних проєктів соціально-гуманітарного та інвестиційного спрямування є ще одним важливим напрямом. Спільні проєкти сприятимуть розвитку міста в таких сферах, як

освіта, культура, медицина, а також економічне відновлення через інвестиції у важливі інфраструктурні об'єкти. Це також дозволить мобілізувати додаткові ресурси для реалізації цих ініціатив, покращуючи соціально-економічне становище громади.

Таблиця 3.2

Стратегічні пріоритети розвитку територіальної громади м. Чернігова

Стратегічні пріоритети	Опис	Цілі на 2025 рік
Активізація міжнародного співробітництва	Розвиток співпраці з іншими містами та міжнародними організаціями для відновлення міста.	Залучення гуманітарної та фінансової допомоги для відбудови міста, підтримка міжнародних зв'язків.
Залучення гуманітарної та іншої допомоги	Мобілізація ресурсів для відновлення інфраструктури, соціальних установ та житлового фонду.	Залучення міжнародної допомоги для відновлення інфраструктури та соціальних послуг.
Підвищення інвестиційної привабливості міста	Створення позитивного іміджу міста для залучення інвестицій на національному та міжнародному рівні.	Розвиток міста як інвестиційно привабливого регіону, покращення іміджу Чернігова на міжнародній арені.
Комунікаційна стратегія з містами-партнерами	Встановлення та підтримка дієвих комунікацій з містами-партнерами для співпраці в різних сферах.	Розробка ефективної стратегії співпраці, сприяння розвитку взаємодії з іншими містами-партнерами.
Адаптація управлінських методик до світових стандартів	Запровадження міжнародного досвіду для покращення управлінських і господарських процесів у місті.	Підвищення ефективності міського управління, запровадження сучасних стандартів у міських процесах.
Пошук партнерів для спільних проєктів	Пошук партнерів для реалізації соціально-гуманітарних та інвестиційних проєктів.	Реалізація спільних проєктів з міжнародними партнерами у різних сферах міського розвитку.
Залучення позабюджетних ресурсів для відбудови	Залучення грантів, міжнародної технічної допомоги для відновлення та розвитку міської інфраструктури.	Реалізація проєктів міського розвитку, фінансованих позабюджетними ресурсами.
Європейська інтеграція	Сприяння інтеграції міста до європейських структур і програм.	Розвиток співпраці з європейськими країнами та участь у програмах європейської інтеграції.
Розвиток Чернігова як ділового центру	Створення сприятливих умов для розвитку малого та середнього бізнесу, залучення інвестицій.	Розвиток Чернігова як важливого економічного центру, підтримка бізнесу та створення робочих місць.

Джерело [32]

Активізація роботи для залучення позабюджетних ресурсів, таких як гранти, програми міжнародної технічної допомоги, є важливим інструментом для фінансування відбудови Чернігова. Це дасть можливість реалізувати проекти, які сприятимуть розвитку міської інфраструктури, підтримці соціальної сфери та екологічній безпеці, не навантажуючи міський бюджет.

Сприяння реалізації державної політики європейської інтеграції в Чернігові включає розвиток співпраці з європейськими країнами та інтеграцію в європейські структури, що надасть місту додаткові можливості для розвитку через участь у спільних програмах, а також стимулюватиме адаптацію до європейських стандартів у різних сферах.

Не менш важливим є розвиток Чернігова як ділового центру, що включає створення сприятливих умов для бізнесу, залучення інвесторів, підтримку місцевих підприємців і розвиток інфраструктури для малого та середнього бізнесу. Це дозволить Чернігову стати важливим економічним хабом, який сприятиме створенню нових робочих місць та зростанню економічної стабільності міста.

3.2. Механізми та інструменти реалізації стратегії сталого розвитку в умовах децентралізації

У процесі реалізації стратегії сталого розвитку територіальної громади м. Чернігова важливу роль відіграють не лише механізми, але й інструменти, які сприяють ефективному досягненню поставлених цілей. В умовах децентралізації, що надає громадам більшу автономію, місцеві органи влади здобувають можливість самостійно визначати пріоритети та шляхи їх досягнення, використовуючи наявні ресурси та залучаючи нові можливості. Це дає змогу більш гнучко адаптуватися до змін у економічному середовищі та соціальних потребах громади.

Одним із основних механізмів, що сприяє сталому розвитку Чернігова, є посилення місцевого самоврядування. Можливість оперативно реагувати на потреби громадян і забезпечувати ефективне управління дозволяє вчасно реалізовувати інфраструктурні проекти, покращувати соціальні послуги та створювати сприятливі умови для розвитку бізнесу. Таке самоврядування забезпечує динамічне реагування на зміни в потребах населення та можливість оперативно коригувати стратегії для максимального досягнення поставлених цілей.

Розширення повноважень місцевих органів влади дає змогу значно ефективніше реалізовувати програми розвитку міста. Завдяки цьому можна створювати необхідні умови для зростання економіки, розширення підприємницької діяльності, покращення якості інфраструктури, а також підвищення рівня життя мешканців. Це, в свою чергу, сприяє створенню стабільного економічного середовища, що стимулює залучення інвестицій та розвиток нових ініціатив у різних сферах.

Інструменти, що використовуються для досягнення сталого розвитку Чернігова, включають системи стратегічного планування, що дозволяють чітко визначити цілі та шляхи їх досягнення, враховуючи місцеві особливості. Окрім цього, активно впроваджуються інвестиційні програми, які залучають кошти для модернізації інфраструктури, розвитку соціальних об'єктів та підтримки місцевого бізнесу. Важливою складовою є залучення позабюджетних ресурсів, що дозволяє знижувати залежність від державного фінансування і відкриває нові можливості для розвитку громадських ініціатив.

Ще одним важливим інструментом є активна співпраця з міжнародними партнерами, що дає змогу Чернігову реалізовувати проекти за рахунок іноземних інвестицій, грантів та технічної допомоги. Спільна робота з міжнародними організаціями дозволяє не лише отримувати додаткові ресурси, але й обмінюватися досвідом щодо найкращих практик сталого розвитку.

Механізми реалізації стратегії сталого розвитку в умовах
децентралізації

Механізм реалізації стратегії	Опис
Місцеве самоврядування	Залучення громади до прийняття рішень, посилення повноважень органів місцевої влади
Стратегічне планування	Розробка планів розвитку на коротко- та довгострокову перспективу
Інвестиційні програми	Привертання інвестицій для розвитку інфраструктури та соціальних проєктів
Співпраця з міжнародними партнерами	Залучення міжнародних грантів і технічної допомоги для реалізації проєктів
Залучення позабюджетних ресурсів	Використання грантів та програм підтримки від державних і міжнародних організацій

Джерело [32]

Одним із ключових інструментів сталого розвитку є ефективне управління фінансами на місцевому рівні, що особливо важливо в умовах децентралізації. Завдяки децентралізації громади отримали більше можливостей для прямого управління бюджетом, що дозволяє їм гнучко реагувати на потреби місцевого населення та оперативно розподіляти фінансові ресурси на важливі проєкти та ініціативи. Відповідно, громади мають більше автономії у прийнятті рішень щодо фінансування програм, які сприяють покращенню інфраструктури, розвитку соціальної сфери, освіти, охорони здоров'я та культури.

Залучення місцевих ресурсів є важливим аспектом ефективного управління фінансами. Це включає не лише оптимізацію використання наявних бюджетних коштів, а й розробку нових податкових механізмів, що сприяють збільшенню фінансових надходжень до місцевих бюджетів. Впровадження нових форм оподаткування, а також удосконалення процедур адміністрування податків, дає громадам змогу забезпечувати стійке фінансування на місцевому рівні та надавати необхідну підтримку соціальним і економічним ініціативам. Розробка ефективних податкових механізмів також

дозволяє досягти кращого балансу між справедливим оподаткуванням та стимулюванням підприємницької діяльності.

Важливими інструментами сталого фінансового управління є місцеві бюджети, які формуються з урахуванням потреб і пріоритетів громади. Ці бюджети стають основним джерелом фінансування для розвитку інфраструктури та підтримки соціальних програм. Планування бюджету на місцевому рівні також включає визначення оптимальних напрямів використання коштів, що дозволяє ефективно розподіляти фінанси на розвиток інфраструктурних об'єктів, благоустрій міста, модернізацію комунальних послуг, а також на підтримку місцевих підприємств та культурних заходів.

Окрім бюджетних коштів, одним із важливих аспектів є механізми залучення інвестицій. Це включає як державні, так і приватні інвестиції, що сприяють розвитку ключових галузей економіки та інфраструктури. Співпраця з бізнесом та інвесторами є важливою складовою успішної фінансової стратегії громади. Розвиток публічно-приватних партнерств є одним із ефективних механізмів залучення коштів для реалізації великих інфраструктурних проєктів, таких як будівництво доріг, мостів, житлових комплексів, лікарень та шкіл. Публічно-приватне партнерство дозволяє зменшити фінансове навантаження на місцевий бюджет, одночасно забезпечуючи необхідні інвестиції для розвитку важливих об'єктів.

Такі партнерства також відкривають нові можливості для розвитку місцевої економіки, оскільки залучення інвесторів створює нові робочі місця, покращує інфраструктуру та підвищує загальний рівень життя в громаді. Завдяки такому підходу можна значно скоротити строки реалізації проєктів, залучаючи додаткові ресурси та технології, що сприяють підвищенню ефективності виконання робіт.

Інструменти управління фінансами в умовах децентралізації

Інструмент управління фінансами	Опис
Місцеві бюджети	Формування бюджетів для розвитку місцевої інфраструктури та соціальних послуг
Податкові механізми	Розробка нових місцевих податків для забезпечення розвитку громади
Публічно-приватні партнерства	Співпраця з приватним сектором для фінансування інфраструктурних проєктів
Залучення інвестицій	Привертання фінансування для місцевих проєктів через інвестиційні програми

Джерело [4]

Інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) стали невід'ємною частиною сучасної стратегії сталого розвитку, особливо на місцевому рівні. Вони відкривають нові можливості для ефективного управління, взаємодії між органами місцевого самоврядування та громадянами, а також для покращення загальної якості життя в громаді. В умовах цифровізації, ІКТ забезпечують прозорість, доступність та швидкість обміну інформацією, що є важливим елементом демократичного процесу та підвищення довіри громадян до місцевої влади.

Одним з основних переваг використання ІКТ є можливість громадян безпосередньо брати участь у процесах планування, ухвалення рішень та моніторингу діяльності місцевої влади. Завдяки цифровим платформам, мешканці можуть отримувати актуальну інформацію про проєкти розвитку громади, брати участь у голосуваннях, а також подавати свої пропозиції та зауваження щодо розвитку міста чи села. Це дозволяє забезпечити прозорість у процесі прийняття рішень і зробити управлінські процеси більш відкритими та підзвітними [31].

ІКТ також є важливими інструментами для ефективного управління міською інфраструктурою. Використання смарт-технологій дозволяє здійснювати автоматизоване управління освітленням, водопостачанням, тепlopостачанням, а також моніторинг стану доріг і комунальних мереж.

Системи управління «розумними містами» дозволяють не лише зменшити витрати на утримання інфраструктури, але й забезпечити оперативне реагування на несправності, що покращує якість життя в місті.

Цифрові технології також сприяють розвитку екологічно чистих ініціатив. Завдяки використанню систем моніторингу якості повітря, води та стану екосистем, можна оперативно реагувати на зміни екологічної ситуації в регіоні. ІКТ дозволяють здійснювати більш точний контроль за викидами шкідливих речовин, ефективніше управляти відходами, а також впроваджувати енергоефективні технології у виробництво та побут.

Управління транспортними потоками також значно покращується завдяки ІКТ. Інтелектуальні транспортні системи дозволяють оптимізувати рух транспорту в місті, зменшити затори, поліпшити безпеку на дорогах і забезпечити ефективне використання транспортних ресурсів. Ці технології можуть включати в себе автоматизовані системи збору плати за проїзд, онлайн моніторинг руху громадського транспорту, а також інтеграцію з додатками для мобільних пристроїв, що дозволяють користувачам отримувати актуальну інформацію про транспортну ситуацію в реальному часі.

Для покращення взаємодії з громадянами, важливими інструментами є створення електронних баз даних та онлайн-платформ для збору відгуків. Такі платформи дозволяють мешканцям безпосередньо звертатися до органів місцевого самоврядування, залишати пропозиції, скарги чи питання, що допомагає владі оперативно реагувати на запити громадян. Це також допомагає місцевій владі отримувати цінні дані для вдосконалення політики і забезпечення більш ефективного управління [37].

Таблиця 3.5

Інструменти цифровізації в умовах децентралізації

Інструмент цифровізації	Опис
Електронні бази даних	Створення платформ для збору та аналізу інформації на місцевому рівні
Онлайн-платформи для збору відгуків	Залучення громадян до процесу прийняття рішень через електронні канали
Цифрові технології в управлінні	Використання сучасних ІТ-рішень для управління інфраструктурою та послугами

Таким чином, реалізація стратегії сталого розвитку в умовах децентралізації є важливим кроком до створення ефективної та стійкої громади. Використання комплексних механізмів управління, фінансування та технологій забезпечує динамічний розвиток території, покращення якості життя її мешканців і створення сприятливих умов для майбутніх поколінь.

3.3. Очікувані результати та система моніторингу реалізації стратегії

Очікувані результати реалізації стратегії сталого розвитку територіальної громади м. Чернігова мають на меті забезпечення соціально-економічної стабільності та покращення якості життя мешканців міста. Важливими складовими цих результатів є розвиток інфраструктури, поліпшення екологічної ситуації, забезпечення доступу до житлово-комунальних послуг високої якості, а також зміцнення економічної бази міста та підтримка підприємництва. Реалізація цих напрямків сприятиме створенню комфортного середовища для життя, розвитку бізнесу та створенню нових робочих місць.

Одним з основних результатів буде значне покращення інфраструктури Чернігова. Це включає модернізацію доріг, громадського транспорту, систем водопостачання та водовідведення, а також будівництво нових соціальних об'єктів, таких як школи, лікарні, культурні та спортивні центри. Паралельно з цим передбачено покращення якості надання житлово-комунальних послуг для мешканців, що дозволить забезпечити їхнє задоволення потреб в комфортних умовах життя та створить умови для залучення нових мешканців і підприємств.

Важливим аспектом стратегії є покращення екологічної ситуації в Чернігові. Реалізація екологічних ініціатив, таких як модернізація системи збору та переробки відходів, впровадження енергозберігаючих технологій, розвиток зелених зон і збереження природних ресурсів, дозволить значно

знизити рівень забруднення навколишнього середовища та покращити якість повітря, води і ґрунтів. Це також буде сприяти створенню здоровішого і привабливішого середовища для життя мешканців, що позитивно позначиться на їхньому здоров'ї та загальному рівні комфорту.

Ще одним важливим напрямком є зміцнення економічної бази міста через підтримку малого та середнього бізнесу. Впровадження стимулів для підприємців, створення сприятливих умов для розвитку бізнесу, зокрема шляхом залучення інвестицій і реалізації інноваційних проектів, дозволить збільшити кількість робочих місць, підвищити рівень зарплат та забезпечити сталий економічний ріст. Стратегія також включає заходи, спрямовані на покращення бізнес-середовища, оптимізацію адміністративних процедур, а також розвиток інфраструктури для підтримки стартапів та інноваційних підприємств.

Оцінка результатів реалізації стратегії здійснюватиметься на основі збору даних про виконання конкретних заходів і досягнення встановлених індикаторів. Це включатиме збір інформації про хід виконання інфраструктурних проектів, зміни в екологічній ситуації, показники економічного розвитку та рівень задоволення потреб громадян у різних сферах. Збирання та обробка таких даних дозволить визначити ефективність виконаних заходів і сприятиме коригуванню подальших дій для досягнення оптимальних результатів.

При цьому важливим аспектом є забезпечення достовірності результатів. Для цього використовуватимуться надійні методики моніторингу, що дозволяють порівнювати ефективність виконання заходів з міжнародними стандартами та досвідом. Це забезпечить об'єктивність оцінки результатів і дозволить зрозуміти, наскільки ефективно реалізовані проекти відповідають найвищим вимогам сталого розвитку. Врахування міжнародного досвіду дасть змогу використовувати найкращі практики та підходи до управління міським розвитком, що, у свою чергу, допоможе скоригувати стратегію на основі

отриманих даних та досягти сталих і успішних результатів у довгостроковій перспективі.

Таблиця 3.6

Очікувані результати реалізації стратегії сталого розвитку

Напрямок діяльності	Очікувані результати	Методи оцінки результатів
Розвиток інфраструктури	Покращення дорожнього покриття, забезпечення якісних комунальних послуг	Моніторинг стану інфраструктури, зібрані статистичні дані
Екологічна ситуація	Підвищення рівня очищення води та повітря, покращення якості зелених зон	Вимірювання рівня забруднення, кількість висаджених дерев
Підприємництво та економіка	Зростання кількості малих і середніх підприємств, збільшення інвестицій	Статистичні показники, опитування бізнес-структур
Соціальні умови	Покращення рівня життя населення, доступ до освіти та медичних послуг	Державна статистика, опитування громадян

Джерело [11]

Система моніторингу реалізації стратегії сталого розвитку є невід'ємною частиною процесу управління, що дозволяє відслідковувати досягнення запланованих результатів і своєчасно коригувати стратегію відповідно до змінюваних умов. Це вимагає застосування чітко визначених інструментів для оцінки прогресу, які забезпечують ефективний збір, обробку та аналіз даних. Регулярний моніторинг, який включає постійне оновлення даних, дає змогу оперативно реагувати на нові виклики та зміни, забезпечуючи гнучкість у реалізації стратегії.

Процес моніторингу здійснюється через збір даних, що дозволяє здійснювати порівняння фактичних результатів з запланованими цілями та індикаторами. Це дозволяє не лише визначити, які аспекти стратегії потребують коригування, але й вчасно виявити проблеми, які можуть завадити досягненню поставлених цілей. Завдяки цьому можна своєчасно адаптувати заходи і ресурси до реалій та змінюваних обставин, що підвищує ефективність усієї стратегії.

Важливою складовою моніторингової системи є використання міжнародних стандартів, що дозволяє забезпечити об'єктивність оцінки

результатів і сприяє їх порівнянню з іншими містами та регіонами. Залучення міжнародного досвіду дозволяє оцінювати досягнення Чернігова в контексті глобальних тенденцій розвитку, що дає змогу зрозуміти, наскільки ефективно місто рухається до сталого розвитку. Порівняння з іншими містами дозволяє не тільки оцінити досягнення, а й виявити можливі сфери для вдосконалення, використовуючи найкращі практики міжнародної спільноти.

Для забезпечення належної ефективності, система моніторингу має бути інтегрованою в процеси управління міським розвитком. Вона повинна включати в себе інструменти для регулярної звітності, зокрема автоматизовані платформи, що дозволяють оперативно отримувати дані і аналізувати їх у реальному часі. Такі платформи можуть включати електронні системи управління даними, геоінформаційні системи (ГІС), що допомагають візуалізувати та моніторити фізичні зміни в інфраструктурі, а також платформи для збору зворотного зв'язку від громадян. Це дозволяє не лише оцінювати зміни, але й отримувати відгуки безпосередньо від мешканців щодо ефективності заходів.

Розробка та впровадження таких систем моніторингу дозволить Чернігову активно вдосконалювати свою стратегію, підвищуючи рівень добробуту своїх мешканців. Завдяки точним та актуальним даним, місто зможе ефективно реагувати на будь-які зміни, що можуть впливати на реалізацію стратегії, і зможе здійснювати адаптацію до постійно змінюваних соціально-економічних та екологічних умов. Залучення новітніх технологій в моніторингові процеси, а також регулярний перегляд цілей стратегії, допоможе в умовах сучасних викликів не тільки відновлювати міську інфраструктуру, але й створювати умови для сталого розвитку Чернігова в майбутньому.

Завдяки такій системі моніторингу, місто зможе не лише вдосконалювати свою стратегію сталого розвитку, але й виступати як приклад для інших міст, сприяючи глобальному обміну досвідом та підтримці міжнародних ініціатив у сфері сталого розвитку та міського управління.

Таблиця 3.7

Система моніторингу реалізації стратегії сталого розвитку

Показник	Методи моніторингу	Інструменти оцінки результатів
Стан інфраструктури	Вимірювання стану доріг та будівель	Звіти про технічний стан, оцінка на основі стандартів
Екологічний стан	Вимірювання забруднення повітря і води	Лабораторні дослідження, аналіз звітів
Підприємницька діяльність	Аналіз статистики зростання бізнесу	Порівняння з міжнародними рейтингами та досвідом
Соціальні умови	Опитування населення, статистичні дані	Регулярні соціологічні дослідження, анкетування

Джерело [5]

Таким чином, моніторинг реалізації стратегії сталого розвитку є невід'ємною частиною процесу досягнення високих стандартів розвитку Чернігова. Завдяки таким системам, місто здатне постійно адаптувати свою стратегію, що в кінцевому результаті дозволить покращити рівень життя для мешканців і зробити Чернігів ще більш конкурентоспроможним на національній та міжнародній арені.

ВИСНОВКИ

Сталий розвиток територіальних громад передбачає досягнення балансу між соціальними, економічними та екологічними потребами громад, з урахуванням їхніх інтересів на довгострокову перспективу. Основними принципами сталого розвитку є інтеграція екологічних і соціальних вимог у процеси управління, ефективне використання природних і людських ресурсів, сприяння рівності та доступності для всіх верств населення. Оскільки територіальні громади — це основні одиниці, що забезпечують повсякденне життя людей, важливо, щоб місцеве управління ґрунтувалося на принципах прозорості, участі громадян, а також на основі інноваційних підходів до управління природними і економічними ресурсами. Тому сталий розвиток громади передбачає не лише гармонізацію економічного зростання з вимогами охорони довкілля, але й створення рівних умов для соціального розвитку, що забезпечить комфортне й безпечне життя для всіх мешканців.

Децентралізація в Україні стала важливим кроком до модернізації місцевого самоврядування та розвитку територіальних громад. Процес реформи децентралізації включає передачу значної частини повноважень від центральних органів влади до місцевих, що дозволяє громадам краще реагувати на потреби місцевих мешканців і самостійно розв'язувати соціально-економічні проблеми. Децентралізація також забезпечила громадам фінансову незалежність через розширення прав у зборі податків і управлінні місцевими бюджетами. Завдяки цьому територіальні громади отримали додаткові ресурси для розвитку інфраструктури, освіти, охорони здоров'я та інших сферах. Однак, незважаючи на позитивні зміни, процес має певні виклики, зокрема, недостатню організаційну підготовленість деяких громад, проблеми з кадровим забезпеченням і технічними ресурсами, а також труднощі з фінансовими потоками та управлінськими механізмами. Тому ефективність децентралізації безпосередньо залежить від здатності місцевих органів влади адаптувати нові механізми управління та забезпечити сталий розвиток громад.

Нормативно-правове забезпечення стратегічного розвитку територіальних громад в Україні є основою для успішної реалізації реформ децентралізації та забезпечення сталого розвитку на місцевому рівні. Важливу роль у цьому процесі відіграють закони, що регулюють питання управління, фінансування, а також забезпечення ефективної роботи органів місцевого самоврядування. Постійне вдосконалення нормативно-правової бази, удосконалення законодавства в напрямку децентралізації, а також створення сприятливих умов для залучення інвестицій і розвитку інфраструктури є необхідними умовами для досягнення високої ефективності територіальних громад. Це сприяє зростанню їх спроможності вирішувати соціальні, економічні та екологічні проблеми, що в свою чергу позитивно впливає на розвиток усієї країни.

Територіальна громада м. Чернігова є однією з важливих адміністративно-територіальних одиниць на півночі України. Місто, яке є адміністративним центром громади, має значну історичну та культурну спадщину. Чернігів виступає важливим економічним, освітнім і культурним осередком області, з розвиненою інфраструктурою та низкою промислових підприємств. Однак, як і багато інших регіонів країни, Чернігів стикається з викликами, зокрема з демографічними проблемами, такими як зниження чисельності населення та старіння населення.

Соціально-економічний аналіз Чернігівської міської громади свідчить про певні виклики та тенденції, характерні для регіону. Хоча в місті спостерігається стабільне зростання доходів населення, зокрема заробітної плати, яка в 2022 році склала 11 704 грн, рівень доходів у Чернігові залишається нижчим за середній по Україні. Це, у свою чергу, впливає на рівень життя жителів громади, особливо на соціальні та медичні потреби. Водночас позитивною тенденцією є зростання трансфертів з державного бюджету, що дозволяє покращити умови для розвитку соціальної інфраструктури. Проте, значне скорочення чисельності населення, низька народжуваність та старіння демографії вимагають уваги до соціальних

ініціатив та політики, спрямованої на покращення житлових умов і підтримку вразливих верств населення.

Оцінка ресурсного потенціалу громади м. Чернігова свідчить про наявність значного природного, людського та інфраструктурного потенціалу, що є основою для сталого розвитку. Місто має багаті природні ресурси, такі як родовища корисних копалин, водні ресурси та сприятливий клімат для агропромисловості. Водночас, людський капітал, високий рівень освіти та професіоналізм населення також є важливими факторами для подальшого розвитку. Завдяки стабільній інфраструктурі, потенціалу бізнесу та активній співпраці з міжнародними партнерами, громада має всі можливості для подальшого росту і процвітання.

Визначення стратегічних пріоритетів сталого розвитку територіальної громади м. Чернігова базується на комплексному підході, який охоплює економічний, соціальний та екологічний аспекти. Серед основних пріоритетів - відновлення та розвиток інфраструктури, забезпечення безпеки та стабільності в умовах воєнного стану, підвищення якості житлово-комунальних послуг, адаптація бізнесу до нових умов та залучення інвестицій для підтримки місцевого розвитку. Важливим напрямком є забезпечення екологічної безпеки, адаптація до зміни клімату та відновлення природного середовища. Реалізація цих пріоритетів сприятиме стабільному та сталому розвитку міста Чернігова в довгостроковій перспективі.

Механізми та інструменти реалізації стратегії сталого розвитку територіальної громади м. Чернігова в умовах децентралізації забезпечують ефективне використання місцевих ресурсів та можливість оперативного реагування на потреби громадян. Вони сприяють вдосконаленню управлінських процесів, залученню інвестицій та розвитку інфраструктури, а також активному впровадженню цифрових технологій, що підвищує якість надання послуг. Завдяки використанню механізмів місцевого самоврядування, публічно-приватних партнерств і міжнародного співробітництва Чернігів має

можливість стабільно та ефективно реалізовувати стратегію сталого розвитку, орієнтуючись на покращення соціальних умов та економічних показників.

Висновок щодо очікуваних результатів та системи моніторингу реалізації стратегії сталого розвитку територіальної громади м. Чернігова полягає в тому, що ефективна реалізація стратегії вимагає системного підходу до моніторингу, збору та аналізу даних, що дозволяє своєчасно коригувати процеси та адаптувати стратегію до змінюваних умов. Використання міжнародних стандартів та передового досвіду в галузі міського розвитку дасть змогу забезпечити високий рівень достовірності результатів, покращити якість життя мешканців і підвищити конкурентоспроможність міста. Тільки за умови належного моніторингу та постійного вдосконалення стратегії Чернігів зможе досягти сталого розвитку та стати прикладом успішної трансформації міської громади.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Патинська М. М. Формування категорії «сталий розвиток територіальних громад» в умовах євроінтеграційної перспективи. Міжнародне науково-технічне співробітництво: принципи, механізми, ефективність: збірник наукових праць XV (XXVII) Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 14–15 березня 2019 р.). Київ, 2019. С. 32–33.
2. Кравченко Т. А. Основа сталого розвитку територіальних громад – системний підхід до реалізації національних інтересів України. Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування. 2014. № 1. http://el-zbirn-du.at.ua/2014_1/24.pdf
3. Our Common Future: Report of the World Commission on Environment and Development. Annex to A/42/427. Development and International Co-operation: Environment. 1987. URL: <http://www.un-documents.net/wced-ocf.htm>
4. Безуглий О. В. Територіальна громада в Україні: напрями та чинники сталого розвитку : автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. : 25.00.04. Харків. регіон. ін-т держ. упр. Харків, 2008. 20 с.
5. Raszkowski A., Bartniczak B. On the Road to Sustainability: Implementation of the 2030 Agenda Sustainable Development Goals (SDG) in Poland. Sustainability. 2019. T. 11. Vol. 366.
6. ISO 26000:2010 Guidance on social responsibility. Access mode : <http://isotc.iso.org>
7. Кравченко Т. А. Основа сталого розвитку територіальних громад – системний підхід до реалізації національних інтересів України. Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування. 2014. № 1. http://el-zbirn-du.at.ua/2014_1/24.pdf
8. Патинська М. М. Формування категорії «сталий розвиток територіальних громад» в умовах євроінтеграційної перспективи. Міжнародне науково-технічне співробітництво: принципи, механізми, ефективність :

збірник наукових праць XV (XXVII) Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 14–15 березня 2019 р.). Київ, 2019. С. 32–33.

9. Федірко Б. О. Сучасний стан та напрями реформування системи місцевого самоврядування в Україні. Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. 2015. № 6. С. 18–22.

10. Петрушенко Ю. М. Фінансова політика соціально-економічного розвитку територіальних громад : автореф. дис. ... д-ра екон. наук. Українська академія банківської справи. Суми, 2015. 42 с.

11. Патинська М. М. Формування категорії «сталий розвиток територіальних громад» в умовах євроінтеграційної перспективи. Міжнародне науково-технічне співробітництво: принципи, механізми, ефективність : збірник наукових праць XV (XXVII) Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 14–15 березня 2019 р.). Київ, 2019. С. 32–33.

12. Про затвердження Концепції сталого розвитку населених пунктів : Постанова Верховної Ради України від 24 грудня 1999 р. № 1359-XIV. URL: [http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1359'14](http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1359%2014)

13. Гордєєв О. К. Механізми забезпечення сталого розвитку територіальної громади : дис. ... канд. наук з держ. упр. : 25.00.04. Одес. регіон. ін'т держ. упр. Одеса, 2014. 200 с.

14. Васильєва О. І., Васильєва Н. В. Концептуальні засади сталого розвитку територіальних громад. Інвестиції: практика та досвід. 2018. № 8. С. 74–78

15. Pрыpkhan I. I., Shchur, R. I. Економічні та конституційно-правові аспекти публічного управління територіальними громадами в умовах воєнного стану. The Actual Problems of Regional Economy Development, 2023. 2(19), 280-288. DOI: <https://doi.org/10.15330/apred.2.19.280-288>

16. Готра В. В., Ковач А. Я. Вплив процесу децентралізації на розвиток сільських територій. Науковий вісник Ужгородського університету Серія «Економіка». 2021. DOI: [https://doi.org/10.24144/2409-6857.2021.1\(57\).30-37](https://doi.org/10.24144/2409-6857.2021.1(57).30-37)

17. Дем'янчук О. І. Вплив децентралізації на управління місцевими бюджетами України. Економічний вісник Серія фінанси облік оподаткування. 2017 DOI: <https://doi.org/10.33244/2617-5932.1.2017.52-58>

18. Туліка С. К., Торбич А. В., Продеус О. В., Івачевський А. М., Стасюк П. В., Гарбуз М. О. Державний фінансовий контроль об'єднаних територіальних громад. Академічні візії. 2024. (28). URL: <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/910>

19. Урядовий портал. Реформа децентралізації. 2020. URL: <https://www.kmu.gov.ua/reformi/efektivnevryaduvannya/reforma-decentralizaciy>

20. Про затвердження Державної стратегії регіону на період до 2020 року: постанова Кабінету Міністрів України від 6.08.2014 р. № 385. Законодавство України: сайт. URL: <https://zakon2rada.gov/UA/laws/show/385-2014-%BF>

21. Про План законодавчого забезпечення реформ в Україні: постанова Верховної Ради України від 4.06.2015 р. № 509-VIII. Законодавство України: сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/509-viii>

22. Про співробітництво територіальних громад: Закон України від 17.06.2014 р. № 1508-VII. Законодавство України: сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1508-18>

23. Про добровільне об'єднання територіальних громад: Закон України від 05.02.2015 р. № 157-VIII. Законодавство України: сайт. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/157-19>

24. Про засади державної регіональної політики: Закон України від 05.03.2015 р. № 156-VIII. Законодавство України: сайт. URL: <https://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/156-19>

25. Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань: Закон України від 15.05.2003 р. № 755-IV. Законодавство України: сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/755-15>

26. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, щодо розширення повноважень органів місцевого самоврядування та оптимізації надання адміністративних послуг: Закон України від 10.12.2015 р. № 888-VIII. Законодавство України: сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/888-19>

27. Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо особливостей формування та виконання бюджетів ОТГ: Закон України від 26.11.2015 р. № 837-VII. Законодавство України: сайт. URL: <https://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/837-19>

28. Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо реформи міжбюджетних відносин: Закон України від 28.12.2014 р. № 79-VIII. Законодавство України: сайт. URL: <https://zakon2.rada.gov.ua/Laws/79-19>

29. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо статусу старости села, селища: Закон України від 09.02.2017 р. № 1848-VIII. Законодавство України: сайт. URL: <https://zakon0.rada.gov.UA/lavs/show/1848-19>

30. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо добровільного приєднання територіальних громад: Закон України від 09.02.2017 р. № 1852-VIII. Законодавство України: сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1851-19>

31. Інформація про Чернігівську громаду URL: <https://chegromada.gov.ua/informaciya-pro-gromadu-11-34-30-18-07-2019/>

32. Чернігівська міська громада URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A7%D0%B5%D1%80%D0%BD%D1%96%D0%B3%D1%96%D0%B2%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0_%D0%BC%D1%96%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0_%D0%B3%D1%80%D0%BE%D0%BC%D0%B0%D0%B4%D0%B0

33. ПРОГРАМА економічного і соціального розвитку Чернігівської міської територіальної громади на 2024 рік URL: <https://chernigiv-rada.gov.ua/storage/files/24/20/16/01/d34f6074fa04a6bb0820cfb8cad339fb.doc>

34. ПРИРОДНІ РЕСУРСИ Чернігівська міська громада URL: <https://rebuildukraine.in.ua/chernihivska-hromada2#:~:text=%D0%A1%D0%BE%D1%81%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%BE%2D%D0%B4%D1%83%D0%B1%D0%BE%D0%B2%D1%96%20%D0%BB%D1%96%D1%81%D0%B8%2C%20%D0%BC%D0%B8%D1%81%D0%BB%D0%B8%D0%B2%D1%81%D1%8C%D0%BA%D1%96%20%D1%82%D0%B0,%D0%92%D0%BE%D0%B4%D0%BD%D1%96%20%D1%80%D0%B5%D1%81%D1%83%D1%80%D1%81%D0%B8%3A%20%D1%80.>

35. Офіційний сайт Департаменту розвитку економіки та сільського господарства Чернігівської обласної державної адміністрації URL: https://eco.cg.gov.ua/web_docs/2145/2020/01/docs/2020_09_22_rozdil_1%20RP_UV.pdf

36. Офіційний сайт Департаменту екології та природних ресурсів Чернігівської обласної державної адміністрації URL: https://eco.cg.gov.ua/web_docs/2145/2020/01/docs/2020_09_22_rozdil_1%20RP_UV.pdf

37. Безпала О.В., Сологуб Ю.І. Демографічна ситуація як один із аспектів формування трудового потенціалу сільського господарства Чернігівської області. Молодий вчений. 2017. №9. С. 34-37.

38. Головне управління статистики у Чернігівській області. Населення та міграція. URL: <https://www.chernigivstat.gov.ua/statdani/Demog/index.php>

39. Головне управління статистики у Чернігівській області. Чернігівщина – очима статистики. URL: http://www.chernigivstat.gov.ua/new/Chernigiv_2020.pdf

40. Як спрацювала туристична галузь Чернігівщини у 2023-му? // URL: <https://cntime.cn.ua/yak-spracyovala-turistichna-galuz-chernigivshini-u-article/e>

41. Закон України «Про місцеву службу в органах місцевого самоврядування». URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/2493-14

42. Закон України «Про місцевий референдум». URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/1286-12

43. Закон України «Про муніципальні варти». URL: akon.rada.gov.ua/laws/show/472-19#Text

44. Закон України «Про державний нагляд за законністю рішень органів місцевого самоврядування». URL: akon.rada.gov.ua/laws/show/472-19#Text

45. Профіль Чернігівської міської територіальної громади. *Офіційний веб-портал Чернігівської міської ради*. URL: <https://chernigiv-rada.gov.ua/storage/files/01/19/13/05/44da2e3e2a1bc09de184c78174ef5756.pdf> (дата звернення: 09.05.2025).

46. План відновлення та розвитку Чернігівської міської територіальної громади. *Офіційний веб-портал Чернігівської міської ради*. URL: <https://chernigiv-rada.gov.ua/plan-vidnovlennia/> (дата звернення: 09.05.2025).

47. Чернігів за прозорістю діяльності міської влади – на 8 місці серед 50 найбільших міст України. *Офіційний веб-портал Чернігівської міської ради*. URL: https://chernigiv-rada.gov.ua/news/id-26104/?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 09.05.2025).

48. Прозорість під обстрілами: чи досягли міста прогресу? Дослідження прозорості міських рад під час повномасштабної війни 2023. TransparentCities. URL: https://transparentcities.in.ua/storage/media/tK/template_files/default/QYweNSMFduBTt4eEaoW33H592uPboGwmF4pnm93.pdf?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 09.05.2025).

49. Концепція розвитку Чернігова «Стійке місто. Стійкий дух. Стійкий розвиток». *Офіційний веб-портал Чернігівської міської ради*. URL: <https://chernigiv-rada.gov.ua/concepr-rozvv/> (дата звернення: 09.05.2025).

ДОДАТКИ

Додаток А

Міністерство освіти і науки України
 Національний університет біоресурсів і природокористування України
 Кафедра публічного управління, менеджменту інноваційної діяльності та дорадництва
 Державна наукова установа «Інститут модернізації змісту освіти»
 Всеукраїнська асоціація громад

**Збірник матеріалів
 Всеукраїнської конференції
 учнівської та студентської молоді
 «ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ СТАЛИМ РОЗВИТКОМ
 ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД»**

*26 березня 2025 року
 м. Київ*

<i>Євсюкова О.В., Коломоєць Г.А.</i> Вступне слово до учасників Всеукраїнської конференції учнівської та студентської Молоді «публічне управління сталим розвитком територіальних громад»	6
---	---

СЕКЦІЯ 1. СТАЛИЙ РОЗВИТОК ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

<i>Бабич Я.</i> Цифрова трансформація територіальних громад у контексті сталого розвитку	8
<i>Бобось М.</i> Соціальний захист вразливих груп населення як складова сталого розвитку громад в умовах воєнного стану	10
<i>Бруньковська С.</i> Громадський бюджет в умовах війни	13
<i>Горб Т.</i> Регуляторна політика держави та її вплив на сталий розвиток територіальних громад	16
<i>Григорів Б.</i> Основні загрози економічній безпеці України	18
<i>Гриценко В.</i> Екологічні виклики в управлінні розвитком територіальних громад	20
<i>Досич А.</i> Гендерно-зумовлене насильство та сексуальне насильство, пов'язане з конфліктом, як виклики для сталого розвитку територіальних громад України	23
<i>Звоненко К.</i> Економічна спроможність територіальних громад в умовах євроінтеграції	25
<i>Козирєв В.</i> Роль лідерства у процесах децентралізації в умовах повоєнного відновлення	26
<i>Ляховецький Н.</i> The effective use of nationalization in developed nations	29
<i>Маслова С.</i> Якість адміністративних послуг в територіальних громадах: критерії оцінювання та шляхи покращення	32
<i>Можаровська К.</i> Роль державних та місцевих органів влади у відновленні інфраструктури в умовах війни	33
<i>Насіковська С.</i> Підвищення якості адміністративних послуг: від стандартизації до зворотного зв'язку з громадянами	35
<i>Новосолова К.</i> Проблеми та перспективи розвитку кадрових технологій у публічній службі України	37
<i>Палій О.</i> Трансформація промислової політики територіальних громад в умовах воєнного стану: виклики децентралізації та нові можливості	39
<i>Петринський Д.</i> Аграрний сектор України: складові стійкості та напрями державного регулювання	43
<i>Склярів Д.</i> Соціальна згуртованість як чинник сталого розвитку територіальних громад	45
<i>Степанова В.</i> Формування стратегії сталого розвитку м. Чернігова: децентралізація як імпульс для змін	47
<i>Терьошина В.</i> Цифрова трансформація та євроінтеграція як чинники сталого розвитку територіальних громад	50
<i>Тітова В.</i> Традиції гостинності та кулінарної спадщини як основа сталого розвитку територіальних громад полтавського регіону	52
<i>Фрасинюк В.</i> Удосконалення механізмів надання адміністративних послуг у сільських та віддалених територіях	54
<i>Шульський І.</i> Шляхи удосконалення механізмів публічного управління сталим розвитком територіальної громади в Україні в умовах євроінтеграції	56

Степанова Валерія,
студентка 4 курсу
спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування»
Національного університету біоресурсів і природокористування України,
м. Київ

ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ М. ЧЕРНІГОВА: ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ ЯК ІМПУЛЬС ДЛЯ ЗМІН

Децентралізація в Україні відкрила нові можливості для місцевих громад, надавши їм більше повноважень і відповідальності. У цьому контексті питання сталого розвитку Чернігова виходить на перший план, адже лише стратегічний підхід дозволить місту одночасно зберегти природні ресурси, стимулювати економічне зростання та забезпечити гідний рівень життя мешканців. У сучасних умовах децентралізації стратегія сталого розвитку територіальної громади міста Чернігова набуває особливої ваги, визначаючи довгострокові пріоритети та напрями розвитку. Концепція сталого розвитку, що обґрунтовується на гармонійному поєднанні економічного зростання, соціального прогресу та екологічної безпеки, є основою для формування нової моделі розвитку, яка

орієнтована на збереження природного та людського потенціалу для майбутніх поколінь.

Територіальна громада, розглядається як комплексна соціально-економічна система, надання допомоги є сталим розвитком, як необхідна передумова для формування ефективного громадянського суспільства. Важливим є визначення основних принципів сталого розвитку, таких як раціональне використання природних ресурсів, покращення умов соціального життя, забезпечення доступності житла, удосконалення інфраструктури та формування безпечного середовища [1].

Процеси децентралізації, що тривають в Україні, сприяють ключовій ролі у формуванні стратегії сталого розвитку. Об'єднані територіальні громади (ОТГ) стають ефективним інструментом для підвищення ефективності місцевого самоврядування, намагаються підтримати розширення повноважень та можливості для вирішення місцевих проблем. У цьому контексті важливо отримати досвід інших регіонів України, лідерами серед яких є Одеська, Дніпропетровська та Львівська області, щодо всіх громад та їх структури [2]. Зокрема для формування даної стратегії сталого розвитку можна звернутись до успішних кейсів в Україні, серед яких варто виділити досвід Львівської громади, яка запровадила програму енергоефективності у житловому секторі, та Вінницької ОТГ, що створила систему муніципального транспорту з низьким викидом CO₂. Територіальна громада міста Чернігова також має свої ініціативи, які потребують стимулів для впровадження у життя, наприклад, програми з відновлення зелених зон, підтримку малого бізнесу чи розвиток туристичної інфраструктури. На сьогоднішній день, м. Чернігів знаходиться в активній зоні бойових дій, тому на перший план виходять питання обороноздатності громади [3].

Децентралізація завдяки створенню ефективного інституту місцевого самоврядування, максимально наближеного до громадян. Обрання голови, виконавчий орган та виконавчі органи місцевої ради представляють інтереси мешканців об'єднаних громад та реалізують депутата законодавчо надані повноваження. В умовах євроінтеграційної перспективи, сталий розвиток ОТГ змінює зміни в системі суспільних відносин, сприяючи партнерству між громадою, європейським бізнесом та місцевою владою, відповідаючи нормам і стандартам.

Формування стратегії сталого розвитку територіальної громади міста Чернігова вимагає інтегрованого підходу, поєднуючи різні стратегії та заходи, що забезпечують сталий розвиток на місцевому рівні. Важливу роль відіграє участь громадян у процесах планування та ухвалення рішень, шляхом діалогу та співпраці з усіма зацікавленими сторонами. Економічна складова сталого розвитку полягає у підтримці місцевих підприємств через грантові програми, створенні робочих місць та підвищеному рівні доходів населення. Екологічний аспект збереження природних ресурсів та захист навколишнього середовища. Розвиток «зеленого бізнесу» — залучення інвесторів у сферу альтернативної енергетики. Соціальний аспект спрямований на забезпечення рівності та справедливості для всіх членів громади. Співпраця з міжнародними партнерами,

як-от GIZ чи USAID, хоча після інавгурації в США Д. Трампа остання зазнає нищівної критики та зменшення фінансування.

Управління сталим розвитком територіальних громад включає раціональне використання природних ресурсів, покращення соціальних умов життя, забезпечення доступності житла, вдосконалення інфраструктури, формування комфортного та безпечного життєвого середовища. Важливим є розробка функціонально-організаційної моделі управління, яка враховувала етапність управлінських процесів, основні функції та ресурсний підхід. Це дозволяє сформулювати модель функціонування громади з можливістю коригування в залежності від зовнішніх і внутрішніх факторів, а також специфіки кожної території [4].

Досвід показує, що ефективна стратегія неможлива без залучення жителів до процесів планування. У Чернігові доцільно створити робочі групи при міській раді, онлайн-платформи для громадських консультацій та механізми збору пропозицій від бізнесу й активістів.

Таким чином, формування стратегії сталого розвитку територіальної громади міста Чернігова в умовах децентралізації є великим і багатогранним процесом. Забезпечення сталого розвитку покладається на органи місцевого самоврядування, які створюють умови для зменшення соціально-економічного та екологічного навантаження. Впровадження стратегії, з урахуванням основних принципів сталого розвитку та особливостей децентралізації, сприяє підвищенню якості життя мешканців, розвитку економіки та збереженню довкілля.

Успішна реалізація стратегії сталого розвитку Чернігова потребує спільних зусиль влади, бізнесу та громадян. Тільки завдяки співпраці ми зможемо створити місто, де економічний розвиток поєднується з соціальною рівністю та екологічною безпекою.

Список використаних джерел:

1. Патинська М. М. Формування категорії «сталий розвиток територіальних громад» в умовах євроінтеграційної перспективи. Міжнародне науково-технічне співробітництво: принципи, механізми, ефективність: збірник наукових праць XV (XXVII) Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 14–15 березня 2019 р.). Київ, 2019. С. 32–33.

2. Перепелюкова, О. В. Потенціал забезпечення ефективного просторового економічного співробітництва в умовах децентралізації : автореф. дис. ... д-ра екон. наук : 08.00.05 / О. В. Перепелюкова. Чернігів, 2021. 41 с.

3. Програма економічного і соціального розвитку Чернігівської міської територіальної громади на 2024 рік URL: <https://chernigiv-rada.gov.ua/storage/files/24/20/16/01/d34f6074fa04a6bb0820cfb8cad339fb.doc>

3. Департаменту екології та природних ресурсів Чернігівської обласної державної адміністрації [офіційний сайт]. URL: https://eco.cg.gov.ua/web_docs/2145/2020/01/docs/2020_09_22_rozdil_1%20RPU